

Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра документознавства, інформаційної діяльності та українознавства

Кривокульська Тетяна Василівна

**ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ
ІННОВАЦІЙНИХ БІБЛІОТЕК**

спеціальність: 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
магістерська програма – Документознавство та інформаційна діяльність

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ДІДм-21
Т.В. Кривокульська

Науковий керівник:
д.іст.н., професор
О.Є. Гомотюк

Магістерську роботу допущено
до захисту:

« ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **О.Є. Гомотюк**

ТЕРНОПІЛЬ - 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	7
1.1. Аналіз державної інформаційної політики та шляхи її вдосконалення.....	9
1.2. Правове регулювання інформаційних відносин на державному, регіональному та локальному рівні у бібліотечній сфері	19
1.3. Досвід Європейського Союзу з питань формування та реалізації державної інформаційної політики	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В БІБЛІОТЕЧІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	37
2.1. Поняття інновацій в Україні. Адміністративно-правовий аспект.....	37
2.2. Впровадження інноваційних технологій у бібліотечну систему.....	42
2.3. Технології та сервіси у майбутньому бібліотек.....	51
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	58
РОЗДІЛ 3. ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ МОЛОДІ ЯК ПРИКЛАД ІННОВАЦІЙНОЇ БІБЛІОТЕКИ.....	60
3.1. Тернопільська обласна бібліотека для молоді як соціокультурний центр	61
3.2. Інноваційні проекти в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді.....	71
3.3. Перспективи розвитку Тернопільської ОБМ в умовах становлення інноваційного суспільства.....	76
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	80
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	86

ВСТУП

Бібліотеки в суспільстві виконують надзвичайно важливу місію, адже книги завжди забезпечували розбудову нації, яка думає, читає, є високоосвіченою та культурною. Сучасні бібліотеки мають потужний потенціал для об'єднання суспільства, формування людських цінностей, інтеграції України в європейську спільноту. Бібліотека постає осередком знань, що забезпечує рівний доступ громадян до інформації та культурних надбань людства, сприяє підвищенню освіченості та духовному збагаченню молоді. Значну увагу книгозбірні приділяють збереженню українських традицій, звичаїв та обрядів. Такий важливий напрям діяльності позитивно впливає на виховання молоді, формування патріотизму, виховує почуття гідності та поваги до рідного краю.

Бібліотеки сьогодні є багатофункціональними, що зумовлено інформатизацією суспільства, розвитком науки та техніки, глобалізацією та інтеграцією. У зв'язку із цими змінами та виникненням нових потреб молоді бібліотека перебуває в постійному пошуку ефективних форм і методів діяльності.

Інноваційний компонент бібліотечної діяльності значною мірою залежить від запровадження сучасних цифрових технологій, активного використання можливостей мережі Інтернет. Інформатизація бібліотечної галузу, організація діяльності електронних бібліотек (ЕБ), використання інших технологічних процесів – ця проблематика висвітлювалася у працях Я. Шрайберга, Р.Мотульського, А. Соляник, О. Онищенко, Т. Добко, Л. Костенка, О. Воскобойнікової-Гузевої, Л. Дубровіної, М. Слободяника, О. Дубової, Т. Ярошенко, В. Пашкової та ін..

Актуальність дослідження. В умовах інформатизації, глобалізації, інтеграції та віртуалізації суспільного життя, стрімкого збільшення інформаційних потоків бібліотеки, прагнучи виконувати провідну роль у розвитку творчого й інтелектуального потенціалу людини та збереженні суспільних духовних цінностей, розширюють межі своєї традиційної

діяльності. З огляду на це вивчення процесу еволюції бібліотечної діяльності під впливом інноваційних технологій є актуальним і зумовленим потребами сьогодення.

Дослідження здійснено на базі Тернопільської обласної бібліотеки, яка відслідковує сучасні тенденції та надає інноваційні послуги, є місцем інтеграції та розвитку молоді: пропонує різноманітні сучасні послуги, майстер-класи, тематичні клуби за спрямуванням, допомагає у вивченні іноземних мов та вдосконаленні навичок програмування, розвиває смак, сприяє створенню позитивного іміджу людей різних вікових категорій.

Об'єктом дослідження є Тернопільська обласна бібліотека для молоді як простір для впровадження інновацій у процесі інформаційної діяльності.

Предмет дослідження – види, форми та методи інформаційної діяльності бібліотеки в умовах розвитку інноваційного суспільства.

Мета наукової роботи передбачає аналіз стану впровадження інформаційних технологій (ІТ) у діяльність бібліотек, інноваційні підходи та їхнє використання для вдосконалення обслуговування абонентів.

Реалізація поставленої мети потребує виконання таких **завдань**:

- дослідити сучасний стан державної інформаційної політики;
- проаналізувати нормативно-правову базу інформаційної діяльності у бібліотечній сфері;
- розглянути адміністративно-правовий аспект поняття інновацій в Україні;
- схарактеризувати діяльність бібліотеки в процесі інформаційної діяльності;
- здійснити аналіз впровадження інновацій у бібліотеки;
- репрезентувати проектну діяльність Тернопільської обласної бібліотеки для молоді;
- окреслити перспективи розвитку Тернопільської обласної бібліотеки для молоді в умовах інформатизації суспільства.

В епоху інформаційного суспільства засобом накопичення та передання культурної спадщини народу слугують саме універсальні бібліотеки. Вони задовольняють багато запитів суспільства, є клієнтоорієнтованими на кожного

окремого споживача інформації та вчасно реагують на інформаційні зміни, які відбуваються в соціумі. Сучасна бібліотека постає активним учасником системи соціальної комунікації, надає швидкий доступ до інформації, і є центром розгалуженої системи доступу до комп'ютерних мереж.

Тернопільська обласна бібліотека для молоді активно допомагає користувачам розпізнавати та відбирати потрібну інформацію в лавиноподібних потоках. Умовою якісного інформаційного обслуговування є швидкість, зручність, простота надання потрібної інформації. Бібліотечні послуги надаються з урахуванням потреб різних категорій користувачів. Таке обслуговування передбачає швидкий зворотній зв'язок, контроль за якістю послуг, постійне врахування читацьких запитів.

Методи дослідження: загальнофілософський діалектичний метод наукового пізнання, порівняльний метод, метод теоретичного аналізу та синтезу, метод наукового спостереження.

Практичне значення роботи полягає в можливості використання її результатів для поширення інновацій у діяльності бібліотек в умовах інформатизації суспільства для забезпечення змістовного та цікавого дозвілля молоді. Результати дослідження можуть бути використані в розробленні лекційних курсів для вищої школи, написанні підручників і посібників із навчальних курсів "Бібліотекознавство", "Бібліотечна справа", "Інформаційно-аналітична діяльність", а також для проведення семінарських і практичних занять.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, однієї таблиці, висновку і списку джерел літератури, що налічує 88 найменувань.

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні засади державної інформаційної політики, проаналізовано правове регулювання інформаційних відносин, досліджено досвід країн Європейського Союзу щодо становлення та формування державної інформаційної політики.

Другий розділ наукової роботи присвячено інноваційній діяльності в бібліотечній сфері: встановлено поняття інновації, подано характеристику

інноваційних форм та підходів у роботі бібліотечної установи, проаналізовано широкий спектр бібліотечних послуг як для навчання, так і відпочинку. Здійснено огляд інноваційної діяльності бібліотек Веб 4.0., показано та проаналізовано нові технології та сервіси майбутнього у бібліотеці, висвітлено питання надання інформаційних послуг

У третьому розділі проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку бібліотек. Показано недоліки в роботі книгозбірень і запропоновано шляхи їх вирішення, висвітлено діяльність бібліотеки в умовах інформатизації суспільства, показано пріоритетні напрямки та перспективи розвитку установи в епоху «цифрової» культури; проаналізовано проектну та соціокультурну діяльність як новітню серед бібліотечних установ репрезентовано діяльність бібліотеки на сторінках соціальних мереж запропоновано сучасні форми бібліотечного сервісу та оригінальні підходи до організації роботи з молодим поколінням.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Під інформаційною політикою держави розуміють діяльність держави в інформаційній сфері, спрямованої на задоволення інформаційних потреб людини і громадянина через формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави та його інтеграції у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях.

Основною метою політики інформаційної безпеки держави є управління реальними та потенційними загрозами та небезпеками з метою створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів.

Відтак, державна політика інформаційної безпеки України - діяльність державно-правових інституцій щодо управління реальними та потенційними загрозами та небезпеками з метою задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів.[29]

Таким чином, інформаційна політика України та державна політика інформаційної безпека співвідносяться як ціле та частина, а тому дещо проаналізуємо особливості інформаційної політики в Україні.

Слушними є пропозиції Арістової І.В., яка виділяла пріоритети, які слід переглянути в державній політиці для реалізації національних інтересів в інформаційній сфері, пропонувала розробити нові концептуальні підходи щодо регулювання ринку інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційної та інвестиційної політики, розвитку інформаційного законодавства і забезпечення інформаційної безпеки. Для вирішення даного завдання доцільно зважати на наступні моменти:

1. Створення умов для зростання інформаційної індустрії

2. підтримка розвитку комплексу галузей, які виробляють різноманітні інформаційні продукти та надають послуги в інформаційній сфері шляхом залучення інвестицій приватного сектору, створення збалансованого конкурентного середовища і розвитку інформаційної інфраструктури українського ринку інформаційно-комунікаційних технологій.

3. Покращення доступу населення до інформаційної інфраструктури та мережевих послуг шляхом розвитку бібліотечної мережі, покращення довідково-інформаційного обслуговування населення та створення відповідних соціально сприятливих умов для використання інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ).

4. Створення умов для розвитку базових навичок щодо використання можливостей, які надаються інформаційним суспільством, через забезпечення використання мережевих технологій у бібліотеках, вузах, школах, сприяння підвищенню комп'ютерної грамотності населення, його поінформованості щодо можливостей та ресурсів Інтернета, засвоєння переваг інформаційного обміну у всіх сферах діяльності людини та суспільства.

5. Підтримка наукових досліджень та соціально значущих застосувань ІКТ шляхом підтримки перспективних вітчизняних досліджень та розробок в галузі ІКТ, стимулювання інноваційних застосувань ІКТ у всі сфери життя, покращення доступу до ризикового фінансування, реформування структури наукових організацій і формування дослідницьких центрів світового класу.

6. Розвиток інформаційно-телекомунікаційних систем та формування інформаційних ресурсів в інтересах державного управління шляхом покращення доступу до державної інформації, удосконалення процедур надання послуг, підтримки державних інформаційних центрів, розвитку електронної взаємодії між органами державної влади на центральному, регіональному, місцевому рівнях і створення інтегрованої, орієнтованої на користувача, системи державних інформаційних послуг на основі інформаційно-телекомунікаційної системи державних структур, тобто забезпечення доступності комп'ютерної інформації через комп'ютерні мережі,

створення загальнодоступних сайтів та підключення до мережі відкритих суспільно-значущих державних інформаційних ресурсів.[41]

1.1. Аналіз державної інформаційної політики та шляхи її вдосконалення

У Законі України "Про інформацію" державна інформаційна політика визначається як сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

У "Концепції національної інформаційної політики України" під національною інформаційною політикою розглядається "стратегія, напрями і завдання держави у сфері збирання, зберігання, використання та поширення інформації та інформаційних ресурсів у суспільстві".

Головними напрямами і способами здійснення державної інформаційної політики згідно із Законом України "Про інформацію" є:

1. забезпечення доступу громадянам до інформації;
2. створення національних систем і мереж інформації;
3. зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності;
4. забезпечення ефективного використання інформації;
5. сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів;
6. створення загальної системи охорони інформації;
7. сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України.[28]

Однак при визначенні основних напрямків державної інформаційної політики слід враховувати сучасні умови суспільного розвитку, а саме формування інформаційного суспільства, яке сприяє поширенню процесів глобалізації, усуненню комунікаційних бар'єрів як на міждержавному рівні, так і на рівні окремих громадян. Саме ці аспекти зумовлюють зміну ставлення до сутності самої державної інформаційної політики, а саме акцентування уваги не лише на процесах збирання, обробки та зберігання інформації, а перш за все –

на активній участі держави в процесах творення відповідної інформації, з метою протистояння можливим інформаційним впливам ззовні (різноманітним засобам та способам ведення сучасних інформаційних війн тощо), а також напрацювання ефективних механізмів її поширення у внутрішньому середовищі (тобто серед своїх громадян) та на міжнародній арені.

Отже, на нашу думку, до головних напрямків здійснення сучасної державної інформаційної політики слід віднести:

1. забезпечення свободи слова;
2. забезпечення та сприяння вільному доступу до значимої для суспільства інформації;
3. збереження суспільної моралі, захист честі і гідності особистості;
4. сприяння конкуренції у сфері засобів масової інформації та ІКТ (наприклад за допомогою регулювання концентрації засобів масової інформації; державної підтримки ЗМІ тощо);
5. залучення інвестицій у розвиток ІКТ та їх пільгове оподаткування;
6. сприяння відкритості та прозорості органів державної влади та місцевого самоврядування (зокрема, розробка і впровадження електронного уряду);
7. захист культурної і мовної самобутності;
8. переведення культурної спадщини у цифровий формат;
9. захист інтересів найбільш вразливих громадян (неповнолітніх, непрацевдатних, національних меншин) в інформаційній сфері;
10. боротьба з неналежним використанням сучасних інформаційних технологій;
11. забезпечення інформаційної безпеки;
12. захист персональних даних;
13. охорона недоторканності приватного життя;
14. формування позитивного іміджу держави та державних органів.

Державну інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної

компетенції. Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не має порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб. Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України.

З метою удосконалення державної інформаційної політики в Україні Указом Президента "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 31 жовтня 2001 року "Про заходи щодо вдосконалення державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки України" (від 6 грудня 2001 р.) передбачалося розробити проект Стратегії впровадження національної інформаційної політики, в якому основна увага мала приділятися:

1. створенню і впровадженню дійових механізмів реалізації інформаційних прав і свобод громадянина, суспільства і держави, закріплених у Конституції та законах України;
2. подальшому вдосконаленню законодавства України в інформаційній сфері;
3. розвитку на основі сучасних інформаційних технологій національної інформаційної інфраструктури, вдосконаленню системи інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади, підвищенню конкурентоспроможності національних виробників інформаційного продукту, видів інформаційного виробництва;
4. визначенню порядку функціонування та механізмів державного контролю за супутниковими, кабельними і комп'ютерними системами передачі інформації;
5. формуванню єдиної державної системи зв'язків з громадськістю;

6. подальшій лібералізації українського ринку телекомунікацій за умов гарантування реалізації національних інтересів та недопущення монополізації інформаційних ринків;

7. розвитку науково-технічного та кадрового забезпечення інформаційної галузі;

8. забезпеченню інформаційного суверенітету України та вдосконаленню системи захисту національних інформаційних ресурсів.[61]

У цьому контексті слід було:

– забезпечити право на вільне отримання і обмін інформацією, яке передбачає наполегливу роботу з напрацювання відповідних законодавчих механізмів уникнення засобами масової інформації тиску з боку як владних структур, так і фінансових кланів (яким належать ці засоби масової інформації);

– забезпечити якісні зміни (технологічні, змістовні, управлінські) стану національного ринку засобів масової інформації за допомогою створення відповідної організаційно-правової бази цих змін;

– з метою забезпечення інформаційної безпеки України і захисту національного інформаційного простору переглянути основні принципи регулятивної політики на засадах інформаційної відкритості і підтримки вітчизняних виробників масової інформації, головним предметом якої має стати "український зміст" інформаційної продукції, що комплексно охоплює технологічний, змістовний та організаційно-економічний аспекти виробництва;

– оптимізувати структури власності суб'єктів інформаційної діяльності, якнайшвидший розвиток суспільного сектору, особливо в галузі електронних мас-медіа.

Таким чином, першочерговими завданнями в державній інформаційній політиці України є такі:

1. розгляд проекту Концепції роздержавлення засобів масової інформації в Україні;

2. забезпечення законодавчої бази для запровадження в Україні системи Суспільного телебачення і радіомовлення з урахуванням пропозицій

Президента України до Закону України "Про створення системи Суспільного телебачення і радіомовлення України";

3. законодавче розв'язання проблеми забезпечення конституційних прав громадян на інформацію та захисту журналістів і засобів масової інформації від переслідування в суді за критику (відповідальність за поширення недостовірної інформації, її спростування та відшкодування моральної шкоди, пов'язаної з її поширенням);

4. розробка Концепції розвитку інформаційно-медійного простору України;

5. розробка Концепції розвитку в Україні глобальних інформаційних мереж;

6. розробка Концепції інформаційної безпеки України;

7. розробка Інформаційного кодексу України.

Пріоритетними завданнями державної політики у сфері інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури також стали забезпечення випереджаючих темпів розвитку інфраструктури зв'язку, підвищення інвестиційної привабливості галузей інформатизації, істотне вдосконалення національної мережі телекомунікацій, поштової служби зв'язку, насамперед на базі новітніх вітчизняних технологій, їх інтегрування в глобальні інформаційні структури, у т. ч. в мережу Інтернет, створення сприятливих умов для доступу широких верств населення до світових інформаційних ресурсів.

Для прискорення інтеграції України у світовий інформаційний простір слід було визначити і реалізувати заходи щодо глибокої комп'ютеризації, насамперед навчальних закладів, заохочення їх доступу до вітчизняних та світових інформаційних ресурсів. Потребують значного прискорення інформатизація органів державної влади, фінансового сектору економіки та грошового обігу, бухгалтерської справи, перехід на електронний документообіг, комп'ютеризацію архівної справи, статистичної інформації, поліпшення взаємозв'язку між державними інституціями і населенням через електронні канали. Невідкладне завдання – гармонізація національного

законодавства в галузі зв'язку з правовими нормами, прийнятими в державах ЄС.

На особливу увагу заслуговує низка указів Президента України щодо забезпечення прозорості та відкритості у діяльності органів державної влади. Наведемо деякі їх основні положення.

В Указі Президента України "Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади" (м. Київ, 17 травня 2001 року, №325/2001) зазначалося, що з метою поліпшення умов для розвитку демократії, реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами та на вільний доступ до інформації про діяльність органів державної влади, а також забезпечення гласності та відкритості діяльності цих органів утворюється робоча група з підготовки пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади.

Ця група мала розробити з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду та внести протягом 2001–2002 років на розгляд законопроекти, спрямовані на створення належних правових засад для реалізації громадянами конституційних прав на участь в управлінні державними справами та на вільний доступ до інформації про діяльність органів державної влади, а також на забезпечення гласності та відкритості діяльності цих органів, у яких, зокрема, слід було передбачити:

1. створення умов для вільного доступу громадян до рішень органів державної влади та до інформації про діяльність цих органів, у тому числі щодо формування і реалізації державної політики в різних сферах суспільного життя, про підготовку і прийняття проектів законів, інших нормативно-правових актів, про формування державного замовлення, закупівлю товарів, робіт і послуг для державних потреб, проведення приватизації, управління об'єктами державної власності, ліцензування певних видів господарської діяльності, економічне співробітництво з іноземними державами, вирішення завдань з охорони довкілля та використання природних ресурсів, більш чітке визначення підстав

для обмеження доступу до інформації в інтересах національної безпеки, забезпечення прав людини, збереження комерційної таємниці тощо та усунення необґрунтованих обмежень у цій сфері;

2. впорядкування механізмів надання громадянам органами державної влади інформаційних та інших послуг, насамперед тих, що стосуються реалізації їх конституційних прав, задоволення потреб та інтересів;

3. визначення ефективних механізмів залучення громадськості до процесів формування і реалізації державної політики, підготовки і прийняття проектів законів, інших нормативно-правових актів та рішень органів державної влади, оцінки діяльності цих органів щодо виконання прийнятих рішень;

4. надання підтримки створенню і розвитку інформаційних та консультативних центрів у органах державної влади, а також національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні;

5. удосконалення взаємодії органів державної влади із засобами масової інформації та громадськими організаціями у питаннях забезпечення громадськості достовірною і всебічною інформацією про діяльність органів державної влади, налагодження постійного зворотного зв'язку органів державної влади із засобами масової інформації та громадськими організаціями, забезпечення їх взаємної відповідальності за вирішення цих завдань;

6. забезпечення широкого доступу до нормативно-правових актів, а також інших документів, створених у процесі діяльності органів державної влади, через відповідні комп'ютерні мережі, інформаційні центри та бібліотеки;

7. удосконалення організаційного, технічного та фінансового забезпечення інформування громадян про діяльність органів державної влади.[29]

Указом Президента України "Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади" (м. Київ, 1 серпня 2002 року,

№683/2002) визначалося, що забезпечення відкритості формування та реалізації стабільної та зрозумілої громадянам економічної та соціальної політики держави є пріоритетним завданням Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Відповідно до цього указу передбачалося внести в установленому порядку пропозиції щодо вдосконалення діяльності в інформаційній сфері та проекти відповідних нормативно-правових актів, у яких, зокрема, передбачити:

1. покладення на зберігачів відкритої інформації обов'язку щодо ведення загальнодоступних баз даних про наявну в них відкриту інформацію, створення умов для вільного доступу до них заінтересованих суб'єктів, забезпечення систематичного опублікування найважливішої інформації з економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших питань за визначеною в установленому порядку та заздалегідь оприлюдненою усталеною структурою;

2. вичерпний перелік видів інформації, вільне збирання, зберігання, використання і поширення якої в будь-який спосіб може бути обмежено в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя та вдосконалення порядку здійснення контролю за наданням такої інформації;

3. удосконалення порядку подання запитів щодо надання інформації, запровадження системи надання допомоги в оформленні таких запитів, процедури відповіді на запити та відмови у їх задоволенні, оскарження таких відмов, розв'язання спорів з цих питань;

4. упорядкування системи плати за надання інформації, визначення випадків безоплатного або частково оплачуваного надання інформації;

5. запровадження регулярного оприлюднення звіту зберігача інформації про її надання;

6. обов'язковість ведення органами державної влади та органами місцевого самоврядування Веб-сторінок та оперативного (не пізніше п'яти робочих днів) розміщення на них офіційної інформації про діяльність відповідних органів, виконання програм, планів, чинних та скасованих нормативно-правових актів, форм і зразків документів, архівної та іншої інформації, а також необхідність завчасного розміщення на таких Веб-сторінках проектів нормативно-правових актів з повідомлення про це засобів масової інформації;

7. визначення спеціально уповноваженого органу з питань захисту права на інформацію з наданням йому повноважень щодо вжиття заходів для припинення порушень законодавства у сфері надання інформації, здійснення моніторингу, підготовки і опублікування доповідей про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо надання інформації;

8. підвищення відповідальності зберігачів інформації за достовірність наданої інформації, неправомірну відмову в наданні інформації, додержання інших вимог законодавства щодо доступу до інформації.

Крім того, слід було забезпечити в установленому порядку організацію та фінансування періодичних соціологічних досліджень громадської думки щодо найважливіших дій Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади з визначенням виконавців таких досліджень на конкурсній основі, а також обов'язкове врахування результатів досліджень у діяльності зазначених органів. Керівникам центральних та місцевих органів виконавчої влади – забезпечити проведення регулярних за заздалегідь оприлюдненим розкладом прес-конференцій, в тому числі з використанням засобів глобальної інформаційної мережі Інтернет, а також періодичне надання публічних відповідей на запитання громадян через засоби масової інформації; постійне оновлення Веб-сторінок відповідних центральних та місцевих органів виконавчої влади, створення за їх допомогою можливості для оперативного оприлюднення відповідей на найбільш поширені звернення та іншої інформації,

широкого обговорення актуальних суспільних проблем та вивчення громадської думки про шляхи їх розв'язання.[34]

Насамкінець слід зазначити, що на сьогодні в державній інформаційній політиці ще залишаються невирішеними такі питання:

1. Неузгодженість окремих норм законодавства, що регулює інформаційну сферу; розробка законів щодо нових засобів масової інформації та захисту прав особистості при використанні ІКТ.

2. Недостатня інформаційна присутність України за кордоном. Необхідно збільшити обсяги мовлення державної ТРК "Всесвітня служба іномовлення "Україна і світ" до 20–24 годин з охопленням території Євразії, а згодом – Америки та Австралії.

3. Застаріле технологічне обладнання державних телерадіокомпаній, незадовільний матеріально-технічний рівень видавничо-поліграфічного комплексу.

4. Незадовільний стан мережі проводового радіомовлення. Нагальною є потреба у збереженні та відновленні мережі проводового мовлення, яке переважно обслуговує інформаційні потреби найменш соціально захищених верств населення.

5. Запровадження суспільного теле- і радіомовлення.

6. Надолуження у розвитку таких новітніх засобів комунікації, як Інтернет, супутникове мовлення тощо.

7. Забезпечення подальшого розвитку кабельного мовлення, зокрема, подолання монополізму, властивого галузі.

8. Перехід на цифровий формат мовлення.

9. Розробка і реалізація державних програм, які стосуються формування інформаційного суспільства в Україні.

1.2. Правове регулювання інформаційних відносин на державному, регіональному та локальному рівні у бібліотечній сфері

Бібліотечна справа розглядається як галузь інформаційної, культурної, культурно-просвітницької та освітньої діяльності, до завдань якої входять створення і розвиток мережі бібліотек, формування та обробка їх фондів, організація бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек, підготовка кадрів працівників бібліотек, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотек.

Інститут бібліотечної справи - це один з напрямків правового регулювання відносин інформаційної сфери в області забезпечення реалізації права кожного на пошук, отримання і передачу бібліотечної інформації, що є найважливішим правом людини і громадянина. Суб'єктами правовідносин цього інституту є: бібліотеки, держава, громадянин, підприємства, установи, організації, фізичні та юридичні особи, які постачають документи для комплектування бібліотек і користуються послугами бібліотек.

Бібліотека - це організація або структурний підрозділ організації, яка здійснює збір і забезпечує охорону документів з метою задоволення інформаційних, культурних, наукових та інших потреб користувачів бібліотеки. Публічна бібліотека - бібліотека, яка надає можливість користування її фондами та послугами громадянам незалежно від їхнього віку, статі, національності, мови, походження, посади, матеріального становища, віросповідання, політичних поглядів та інших умов, а також юридичним особам.

Спеціальна бібліотека - бібліотека, яка задовольняє професійні та інформаційні потреби користувачів бібліотеки.

Центральна бібліотека - бібліотека, яка очолює сітку бібліотек і може створюватися за територіальним, галузевим та іншими принципами. Бібліотеки можуть бути засновані органами державної влади всіх рівнів, органами місцевого самоврядування, юридичними та фізичними особами.[13]

Права, що надаються користувачам державних бібліотек:

1. безкоштовно одержувати повну інформацію про склад фондів бібліотеки;
2. безоплатно отримувати консультаційну допомогу в пошуку джерел інформації;
3. безкоштовно одержувати для тимчасового користування документи з фондів бібліотеки;
4. одержувати документи або їх копії по міжбібліотечному абонементу;
5. користуватися іншими видами послуг, у тому числі платними;
6. неповнолітні мають право на бібліотечне, інформаційне та довідково-бібліографічне обслуговування в публічних бібліотеках, державних дитячих бібліотеках;
7. люди зі слабким зором і сліпі мають право на бібліотечне обслуговування та отримання документів на спеціальних носіях інформації у спеціальних державних бібліотеках;
8. фізичні особи, які не можуть відвідувати бібліотеку за місцем проживання з причин віку або фізичних вад, мають право обслуговування через нестационарні форми.

Обов'язки користувачів бібліотечним фондом:

1. виконувати правила користування бібліотекою;
2. дбайливо ставиться до бібліотечних фондів;
3. в призначений термін повертати документи, отримані з бібліотечних фондів.

Основою державної політики в галузі бібліотечної справи є забезпечення реалізації прав громадян на бібліотечне та інформаційне обслуговування. Для цієї мети держава:

1. гарантує фінансування державних бібліотек;
2. створює та забезпечує діяльність сітки бібліотек у відповідності з основними принципами організації бібліотечної справи;

3. сприяє розвитку державних і приватних бібліотек незалежно від спеціалізації і масштаби їх діяльності;
4. забезпечує підготовку кадрів для галузі бібліотечної справи, сприяє їх перепідготовці та підвищенню кваліфікації;
5. створює умови для міжнародної взаємодії бібліотек.

Державне регулювання бібліотеками здійснюється державними органами відповідно до їх компетенції. Загальне управління бібліотечною справою здійснюється Міністерством культури України.

У нормативно-правовому регулюванні діяльності книгозбірень важливу роль відіграють локальні та регіональні нормативно-правові акти.

Законодавство Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на регіональному рівні регулюється місцевими органами державної влади. Групу нормативних документів у цій сфері формують [24]:

1. розпорядження голови обласної державної адміністрації;
2. регіональні програми, затверджені рішенням сесій Тернопільської обласної ради;
3. накази управління культури.

Діяльність Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на регіональному рівні здійснюється Державними стратегіями розвитку на конкретно визначений період часу, загальнодержавними пріоритетами та положеннями, що регламентують владні повноваження бібліотеки на регіональному законодавчому рівні.

До регіональних нормативно-правових актів діяльності Тернопільської обласної бібліотеки для молоді можна віднести такі.

1. Розпорядження голови Обласної державної адміністрації «Про Обласну Програму поповнення бібліотечних фондів».
2. Розпорядження голови обласної державної адміністрації «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотек Тернопільської області на період до 2025 року», «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України».

3. Рішення Тернопільської обласної ради «Про програму комп'ютеризації публічних бібліотек області».

Фонди бібліотеки є важливими інформаційними, науковими, культурними ресурсами, спрямованими на розвиток свідомого та освіченого молодого покоління та задоволення читацького попиту громадян. В останній роки спостерігається тенденція зменшення фінансування держави на комплектування фондів бібліотек Тернопільської області [64]. Така ситуація зумовила необхідність прийняття «Обласної програми поповнення бібліотечних фондів», яка сприятиме підвищенню читацького рівня серед користувачів бібліотек, покращить якість обслуговування читачів. Програма має на меті забезпечити публічні бібліотеки мінімальною кількістю періодичних видань і книг завдяки гарантованому фінансуванню, що сприятиме розвитку інтелектуального потенціалу області.

Бібліотеки Тернопільської області є складовою бібліотечної системи України. Модернізація книгозбірень – запорука розвитку демократичного суспільства, слугує збереженню та примноженню культурного та інтелектуального потенціалу держави. Стратегії розвитку бібліотек Тернопільської області на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [73] створює підґрунтя для вдосконалення державної політики та прийняття рішень у сфері культури, освіти та науки.

Мета Стратегії – визначити основні проблем розвитку бібліотечної справи в Тернопільській області та вжити необхідних заходів для їх усунення. Стратегія має на меті оновлення матеріально-технічної бази та інформаційно-технічної інфраструктури бібліотек, впровадження рішення щодо фінансування бібліотек області та утвердження європейської системи надання бібліотечних послуг.

У сучасному світі Інтернет є невід'ємною частиною життя будь-якої людини. Інтернет є полі функціональною мережею, що використовується для відпочинку чи розваги. Розвиток е-технологій та запити молодого покоління

вимагають від бібліотечних установ нових форм і методів роботи, нових бібліотечних послуг, які могли б перетворити бібліотеки на модернізовані інформаційні, культурні та освітні центри. Така ситуація зумовила затвердження «Програми комп'ютеризації публічних бібліотек області» [86]. Згідно із цією програмою бібліотекам області надається право на отримання програмно-технічних комплексів комп'ютерної техніки. Контроль за виконанням рішення покладається на комісію Тернопільської обласної ради з питань духовності, культури, свободи слова та інформації.

Управління Тернопільською обласною бібліотекою для молоді на локальному законодавчому рівні здійснюється безпосередньо працівниками бібліотеки, які мають на це право відповідно до чинного законодавства. Це дає змогу краще знати свої права та обов'язки, визначені локальними нормами та відповідно використовувати їх для виконання покладених на працівників зобов'язань.

Локальні нормативні акти відображають рішення колегіальних і одноосібних органів управління бібліотекою. Такі документи мають на меті конкретизувати правила, установлені правовими актами вищих органів управління. Внутрішні документи, що функціонують у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді, зображено в таблиці 1.1.

Відповідно до чинного законодавства в будь-якій установі, підприємстві чи організації, діяльність пов'язана з прийняттям, переведенням, звільненням із роботи чи наданням відпустки становить кадрову документацію. Кадрова робота формується на основі заяви – офіційного письмового прохання, твердження або повідомлення [66]. У заяві повинно бути вказано такі основні реквізити:

1. Адресат – назва організації чи особи до якої звертається заявник.
2. Автор – відомості про заявника: прізвище, ім'я, по батькові, адреса, телефон, в окремих випадках посада.
3. Назва виду документа.
4. Текст документа.

5. Відмітка про наявність додатків (якщо є).
6. Підпис.
7. Дата.

Після написання заяви керівником підприємства формується наказ щодо особового складу. Наказ містить такі слова як: ПРИЗНАЧИТИ, ПРИЙНЯТИ, ПЕРЕВЕСТИ, ЗВІЛЬНИТИ, ВІДРЯДИТИ тощо.

Таблиця 1.1.

№ з/п	Сфера регулювання	Назва документа
1.	Документи з кадрової діяльності	1) Заява про прийом на роботу; 2) Заява про звільнення з роботи; 3) Заява про переміщення на іншу посаду; 4) Заява про надання відпустки.
2.	Документи з основної діяльності	1) Правила користування бібліотекою; 2) Про надання платних послуг Тернопільською обласною бібліотекою для молоді; 3) Про проведення повної річної інвентаризації основних засобів і товарно-матеріальних цінностей, розрахунків із дебіторами і кредиторами в бібліотеці;
3.	Документи, які регулюють діяльність бібліотеки в цілому	1) Правила внутрішнього трудового розпорядку; 2) Програма стратегічного розвитку Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на період з 2016-го р. до 2021 р.; 3) Локальний план роботи бібліотеки на рік
4.	Документи, які регулюють діяльність структурних підрозділів	1) Посадова інструкція; 2) Положення про відділи

Для влаштування на роботу заявник повинен подати письмову заяву про прийняття на роботу директору організації. У заяві про прийняття на роботу, окрім обов'язкових реквізитів повинні бути вказані такі відомості: місце проживання адресата, дата із якої претендент на вакантну посаду просить прийняти його на роботу, дата подання заяви. Разом із заявою заявник повинен подати інші документи, визначені трудовим законодавством, а саме паспорт або інший документ, що посвідчує особу, трудову книжку, ідентифікаційний код, документ про освіту, медичну довідку та військовий квиток (для чоловіків).

Якщо заявника прийнято на роботу, на заяві накладається резолюція про згоду та видається наказ про зарахування. На резолюції повинно бути вказано дату прийняття на вакантну посаду, кваліфікаційний рівень, розділ чи підрозділ до якого зараховано працівника [66].

Для переведення працівника з однієї посади на іншу формується заява, у якій керівник установи, крім обов'язкових реквізитів указує назву посади і структурний підрозділ чи відділ до якого й переведено працівника.

При звільненні з роботи, у заяві необхідно вказати причину звільнення, після чого оформити наказ про звільнення з роботи та видати працівнику трудову книжку.

Відповідно до Закону України «Про відпустки» працівник має право на відпустку після шести місяців роботи на підприємстві. Розрізняють щорічну основну та довідкові відпустки]. Заява на відпустку пишеться на ім'я директора установи. У заяві вказується вид відпустки, та число, з якого вона повинна бути надана.

Документи з основної діяльності формуються наказами, розпорядженнями, правилами та регулюють основні вимоги щодо використання і зберігання бібліотечних фондів. Основним документом, що регламентує взаємовідносини між користувачами і бібліотекою, визначає права і обов'язки читачів та працівників, є Правила Користування «Тернопільською обласною бібліотекою для молоді» від 2015 року [52]. Правила передбачають наявність таких пунктів:

1. Загальні положення.
2. Порядок запису до бібліотеки.
3. Права користувачів.
4. Обов'язки користувачів.
5. Права бібліотеки з обслуговування користувачів.
6. Обов'язки бібліотеки з обслуговування користувачів.

Правила затверджує директор бібліотеки, вони обов'язкові для виконання.

Основним документом, що регулює порядок надання платних послуг із метою покращення якості та оперативності обслуговування користувачів, є «Положення про надання платних послуг Тернопільською обласною бібліотекою для молоді» від 2013р. Положення складаються із шести розділів. У них висвітлено такі питання:

1. Загальні положення.
2. Основні види платних послуг.
3. Організаційно-правова форма надання платних послуг.
4. Права і обов'язки бібліотеки.
5. Відповідальність.
6. Планування та використання надходжень від надання платних послуг [60].

Кошти, отримані від користувачів, покривають витрати, пов'язані з організацією і наданням послуг та сприяють їх якісному обслуговуванню.

Бібліотечні установи є основними центрами зосередження цінних інформаційних ресурсів. Саме тому з наказом «Про проведення повної річної інвентаризації основних засобів і товарно-матеріальних цінностей, розрахунків з дебіторами і кредиторами у бібліотеці» установа щорічно здійснює інвентаризацію основних засобів і товарно-матеріальних цінностей. Метою інвентаризації є підтвердження правильності та достовірності відображення даних у річній фінансовій звітності [53].

Успішна діяльність бібліотеки в цілому значною мірою залежить від коротко- і довгострокових планів, стратегій дій, а також взаємозлагодженої командної роботи всього колективу.

Основними документами, у яких відображено перспективи розвитку бібліотеки є «Програма стратегічного розвитку Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на 2021 р. » та Локальний план роботи бібліотеки на рік. Відповідно до плану роботи бібліотеки на 2018 р. першочерговим завданням є перетворення на сучасний центр інформації, відкрите громадське місце для навчання, розвитку та реалізації творчих здібностей громадян.

Гасло року – **Бібліотека – все тут, всі тут!**

план роботи містить такі розділи [20]:

1. Основні завдання та напрями діяльності бібліотеки в 2018 році.
2. Основні планові показники обслуговування користувачів.
3. Менеджмент у бібліотеці. PR-діяльність.
4. Бібліотечні фонди в традиційному та електронному форматах.
5. Інформаційна та довідково-бібліографічна діяльність бібліотеки.
6. Соціокультурна, просвітницька робота. Популяризація літератури.
7. Методичний потенціал бібліотеки.
8. Видавнича продукція бібліотеки.
- 8.1. Адміністрування та супровід інформаційних технологій бібліотеки. Технічна підтримка веб-сайту.
9. Господарське утримання бібліотеки.

План щорічно затверджує начальник управління культури облдержадміністрації Г. П. Шергей.

Важливим локальним організаційним документом спрямованим на підвищення продуктивності праці і якість роботи працівників, раціональне використання робочого часу та ефективність функціонування установи, є «Правила внутрішнього трудового розпорядку», розроблені на основі «Типових правил користування бібліотеками в Україні» (Наказ Міністерства культури і

мистецтва України від 2001р . Документ регулює всі аспекти організації праці в установі, зокрема:

1. порядок прийняття і звільнення з роботи;
2. права і обов'язки працівників і роботодавця;
3. час початку і закінчення роботи в звичайні та в передвихідні й передсвяткові дні;
4. час розрахований на обідню перерву;
5. час і місце отримання заробітної плати;
6. порядок ознайомлення із загальними інструкціями з охорони праці і пожежної безпеки;
7. види заохочень за успіхи в роботі та стягнень за порушення трудової дисципліни;

Правила розробляє директор установи. Вони є обов'язковими для виконання.

До внутрішніх нормативних документів, які регулюють діяльність структурних підрозділів, відділів і секторів, визначають їх основні напрями роботи, завдання, функції, права та обов'язки належать «Положення про відділи» Тернопільської обласної бібліотеки для молоді та «Посадова інструкція» кожного окремого працівника. Положення про відділи формується на кожному підприємстві незалежно від форми власності та є основним документом, що регулює роботу всередині окремо взятого відділу. Воно містить такі розділи: загальні положення, завдання та зміст роботи, організація роботи та керівництво відділом.

Посадова інструкція є обов'язковим нормативним документом, який визначає правове становище працівника на робочому місці та сприяє забезпеченню належних умов для виконання покладених на нього обов'язків. Посадова інструкція містить сім розділів, а саме:

1. Загальні положення.
2. Завдання та обов'язки.
3. Права.

4. Відповідальність.
5. Вимоги у межах посади.
6. Кваліфікаційні вимоги.
7. Взаємовідносини, які передбачає посада.

Підставою складання посадової інструкції слугує класифікатор професій та локальні нормативні документи установи.

Таким чином, діяльність Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на регіональному та локальному рівні забезпечується низкою нормативно-правових актів, кожний з яких визначає окремі аспекти діяльності установи та є обов'язковим для виконання.

1.3. Досвід Європейського Союзу з питань формування та реалізації державної інформаційної політики

Україна обрала європейський шлях для свого подальшого соціально-економічного розвитку. У своєму прагненні стати повноправним членом Європейського співтовариства українська влада вже зробила кілька послідовних, виважених кроків. Упродовж 2014–2015 рр. органами державної влади України було ухвалено низку законодавчих та підзаконних актів, спрямованих на утвердження та імплементацію в нашій державі загальновизнаних світових принципів державного будівництва та управління. Цими основоположними документами закладено засади побудови в Україні суспільства нового формату, відкритої та прозорої державної влади, абсолютно нового рівня взаємодії між органами державної влади та громадськістю. Вони спрямовані на якісну перебудову всіх сфер життєдіяльності та подальший суспільний розвиток.

У нашому дослідженні ми робимо акцент саме на інформаційній сфері держави, яка упродовж останніх років виявилася найбільш вразливою і такою, що легко піддається різного роду зовнішнім впливам. З урахуванням зазначеного, дослідження європейських підходів до інформаційної політики держави набуває особливо важливого та першочергового значення.

Підписання угоди про утворення ЄС в м. Маастрихт між представниками держав-членів співтовариства супроводжувалося декларуванням важливості покращення доступу до адміністративної інформації. При цьому принцип вільного доступу до інформації повинен був визнаватися всіма державами, які входять до цього об'єднання. Згідно з чинним основним законом ЄС, право на доступ до інформації є одним з гарантованих державою прав людини [41, 50].

На європейському континенті та у відповідних документах Ради Європи й ЄС протягом другої половини ХХ ст. право на інформацію і право на доступ до неї одержали подальший розвиток. Так, нормативними документами ЄС закріплено та регламентовано принцип відкритості й доступу до документів громадян, фізичних та юридичних осіб держав-членів, право на доступ до документів органів державної влади. Окрім того, на початку ХХІ ст. низка країн внесла відповідні конституційні поправки щодо забезпечення реалізації права на інформацію. Національні конституції другої половини ХХ ст. розглядають право на інформацію у тісному взаємозв'язку зі свободою слова й висловлення власної думки [29].

Разом з тим, засади сучасної європейської інформаційної політики було закладено ще кілька десятиліть років тому. Вже у 1979 р. на засіданні Європейської Ради було сформовано передумови для покращення доступу до інформації, що було відображено в таких основних положеннях:

1. кожна людина має право одержувати інформацію від органів державної влади (за винятком законодавчих та судових органів) відповідно до поданого інформаційного запиту;
2. з цією метою застосовуються відповідні дієві засоби і способи;
3. доступ до інформації не може бути обмежено через те, що запитувач інформації немає в ній особистого інтересу;
4. у процесі забезпечення доступу до інформації діє принцип рівності;
5. різного роду обмеження допускаються лише тоді, коли вони необхідні для захисту закріплених законодавством публічних і приватних інтересів у демократичному суспільстві, зокрема, це стосується питань

національної безпеки та громадського порядку, економічного благополуччя країни, убезпечення вчинення правопорушень, перешкоджання розкриттю конфіденційної інформації, захисту приватного життя та інших законних приватних інтересів особи;

6. на задоволення інформаційного запиту відводиться визначений термін;

7. відмова у задоволенні інформаційного запиту повинна бути обґрунтованими з урахуванням законодавчих норм або практики державного управління;

8. відмова на вимогу зацікавлених осіб повинна бути переглянута, з урахуванням чого мають ухвалюватися відповідні управлінські рішення (зокрема, щодо повного або часткового задоволення інформаційного запиту чи остаточної відмови) [2].

В основу чинної інформаційної політики ЄС покладено доктрину європейського інформаційного суспільства, що була проголошена 1994 р. в доповіді «Європа та глобальне інформаційне суспільство. Рекомендації Європейській Раді ЄС» (у науковій літературі вона відома як Доповідь Мартіна Бангеманна). Основна її ідея полягає у зміні традиційних підходів – у перенесенні акцентів з геополітики на технополітику (інформатику). Політика у цій сфері реалізується в рамках компетенції міжнародних регіональних організацій, які вирішують весь комплекс політичних, економічних і соціальних проблем європейських країн. Своєю чергою, інформаційне та комунікаційне середовища впливають на структуру європейської спільноти і відповідну систему цінностей, визначають політичні пріоритети європейських країн, європейську інформаційну політику, формують стратегію спільної європейської інформаційної спадщини [41].

Варто зауважити, що згадана доповідь відображала бачення автора щодо перспектив створення основ інформаційного суспільства в ЄС виключно з економічної точки зору, однак стала значним імпульсом у подальшому розвитку цієї сфери. Інформаційна політика в ЄС, як і будь-яка політика в іншій

сфері, формується та реалізується на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному та наднаціональному, причому всі рівні управління інтегровані в єдине ціле. Об'єднана Європа створила абсолютно нову, раніше не існуючу організаційну форму – мережеву державу (network state), яка намагається відповідати на сучасні виклики процесів глобалізації та регіоналізації. Цілі інформаційної політики ЄС визначені на наднаціональному рівні, однак вони втілюються на нижчих рівнях шляхом реалізації національних інформаційних стратегій, які часто відображаються у регіональних та місцевих (на рівні регіону чи району) програмах розвитку [2].

Формування єдиного інформаційного простору, інформаційна інтеграція європейських держав у межах ЄС здійснюються на основі концепції єдиної загальної інформаційної політики, що втілена в ідеології європейського співробітництва у сфері інформації та комунікацій [87].

Виходячи з цього, була сформована т.зв. «європейська специфічність» політики, закладена в організаційній формі самого ЄС як держави наднаціонального рівня, побудованої на спільності інтересів держав-членів з урахуванням принципу субсидіарності.

30 травня 2001 р. законодавчими органами ЄС було ухвалено Директиву 1049/2001 щодо доступу громадськості до документів органів державної влади – Європейського парламенту, Європейської Ради та Європейської Комісії [41], згідно з якою громадськості гарантувалося право на ознайомлення не лише з документами, що створюються в процесі їхньої діяльності, але й з документами, одержаними ними шляхом виконання службових повноважень.

Загалом, всі документи органів державної влади у будь-якій сфері діяльності повинні бути доступними громадськості для ознайомлення, однак при цьому варто зважати на низку виключень щодо документів, зміст яких загрожує приватним (в першу чергу це стосується персональних даних) чи публічним інтересам (питання національної безпеки, оборони та військової справи, міжнародних відносин, фінансової, монетарної чи економічної політики), порушенню комерційних інтересів фізичних та юридичних осіб (у

т.ч. й інтелектуальної власності), розголошенню питань, пов'язаних з судовими засіданнями, перевітками, розслідуваннями та аудитами. При цьому таким правом користуються всі громадяни ЄС, будь-яка фізична чи юридична особа, яка територіально належить до спільноти. Запит на ознайомлення з документом повинен бути зробленим у будь-якій письмовій формі, включаючи електронну, на будь-якій з мов, що визнані офіційними на території ЄС.

Важливо, аби запит був максимально точним, щоб орган державної влади міг чітко ідентифікувати необхідний документ; причини подання запиту вказувати не обов'язково. Термін розгляду такого запиту – 15 робочих днів з моменту реєстрації. Упродовж цього періоду органом державної влади або надається запитуваний документ, або ж надається відмова у повному чи частковому задоволенні запиту з обов'язковим вичерпним обґрунтуванням причин відмови. З метою спрощення доступу громадян до інформації органи державної влади зобов'язані вести відповідні реєстри документів, оприлюднювати їх через телекомунікаційні мережі (зокрема, Інтернет), офіційні видання (наприклад, Офіційний бюлетень Європейського економічного співтовариства). Окрім того, з цією ж метою можуть видаватися відповідні довідники, путівники та покажчики [2].

Цікавим є підхід ЄС до трактування терміна «документ», поданого у вищезгаданій Директиві, згідно з якою ним вважається будь-який контент – зафіксований на папері, записаний в електронному форматі, фонограма, відеоряд чи аудіовізуальний запис – який стосується питань, пов'язаних зі сферою відповідальності органів державної влади у процесі їхньої діяльності, ухвалення управлінських рішень, формування та реалізації державної політики у відповідній сфері .

На нашу думку, цей документ можна вважати основоположним у гарантуванні та забезпеченні участі громадськості в діяльності органів державної влади, безпосереднього залучення у процесі ухвалення та реалізації державно-управлінських рішень. У ньому повною мірою втілено основні принципи відкритості та прозорості адміністративних процедур в системі

державного управління, побудованій на демократичних засадах. Упродовж останніх кількох років Директива 1049/2001 стала потужним і дієвим інструментом моніторингу, контролю та оцінювання діяльності органів державної влади ЄС. Щорічно Європейська Комісія публікує звітні документи за результатами моніторингу виконання цього документа за попередній рік. Так, у серпні 2015 р. було оприлюднено черговий звіт про стан виконання Директиви 1049/2001 у 2014 р. [2].

Загалом, упродовж року доступ до запитуваних документів у повній мірі або частково було забезпечено у 88% випадків у відповідь на первинний інформаційний запит. Окрім того, на етапі розгляду повторних інформаційних запитів додатково було задоволено 43% випадків. Кількість первинних інформаційних запитів у 2014 р. (6227) була дещо меншою у порівнянні з 2013 р. (6525), так само як і кількість відповідей на виконання Директиви 1049/2001 – 5637 у 2014 р. та 5906 у 2013 році. Протягом цього ж періоду кількість повторних запитів зросла на 27% (з 236 до 300). У 327 випадках було надано остаточну відповідь, що на 30% більше у порівнянні з 2013 р. (252). Географічний розподіл інформаційних запитів громадян демонструє стійку тенденцію упродовж попередніх кількох років. Більшість запитувачів інформації – представники Бельгії (29,3%) та Німеччини (11,9%). Решта країн-членів ЄС за кількістю запитів не подолали 10%-ий рубіж. Наступними за кількістю інформаційних запитів розміщуються Італія, Франція, Сполучене Королівство та Іспанія (табл. 1). У процесі забезпечення виконання Директиви 1049/2001 важливим є один аспект: «доступ до документів» та «доступ до інформації» – різні поняття. У разі необґрунтованої відмови у задоволенні свого запиту особа має право звернутися до Європейського уповноваженого з прав людини (омбудсмена) чи безпосередньо до органів судової влади [41].

Відповідальність за реалізацію інформаційної політики в ЄС завжди розподілялася між різноманітними органами державної влади на найвищому державному рівні. Наприклад, Головна Дирекція з питань комунікації (раніше – Аудіовізуальних медіа, Інформації, Комунікації та Культури) відповідає за

надання загальної інформації про ЄС його громадянам, Представництва Європейської Комісії – за інформування громадськості на національних рівнях про стан справ на загальноєвропейському рівні, численні інформаційні мережі – за ознайомлення з офіційними документами окремих цільових аудиторій тощо. Також функціонують 4 великих Європейських Інформаційних Центри – в Берліні, Лісабоні, Парижі та Римі. На сьогодні нормативними документами ЄС у сфері інформації та комунікацій основними цілями визначено: підвищення інформованості про ЄС, підтримка політики ЄС та її цілей, забезпечення діалогу з громадськістю, подальший розвиток публічної сфери ЄС, поширення публічної дипломатії та комунікацій в інших країнах світу [9, 91].

У зв'язку з вищевикладеним перед українським суспільством виникає комплекс завдань, зумовлених подальшою євроінтеграційною політикою, яка реалізується українською владою. Наша держава поступово включається у поетапну реалізацію ідей прогресивної інформаційної політики та формування загальноєвропейських стратегій інформаційного розвитку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Державна інформаційна політика має стимулювати зростання виробництва засобів інформатизації, телекомунікації, інформаційних продуктів і послуг і одночасно платоспроможний попит на них. Разом з тим, практична реалізація державної інформаційної політики в сучасних умовах суспільного розвитку вимагає широкої психологічної кампанії з підтримки її основних положень у суспільній думці, роз'яснень її соціальної спрямованості, доказу її обґрунтованості тощо.

Виняткове значення для вироблення адекватних часу уявлень про інформатизацію, політику інформатизації і державну інформаційну політику в цілому, мають процеси формування і розвитку світового інформаційного співтовариства і рух розвинених країн від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства. Цей рух спирається на новітні інформаційні, телекомунікаційні технології і технології зв'язку.

Саме нові технології призвели до бурхливого поширення глобальних інформаційних мереж, насамперед Інтернету, що відкриває принципово нові можливості міжнародного інформаційного обміну. Перспективні інформаційні і телекомунікаційні технології багаторазово підсилюють вплив електронних засобів масової інформації на соціально-політичне і культурне життя мільйонів людей на всіх континентах. Цей рух концептуально і практично визначає формування світового інформаційного простору.

РОЗДІЛ II

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В БІБЛІОТЕЧІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

2.1. Поняття інновацій в Україні. Адміністративно-правовий аспект

Початок ХХІ ст. характеризується появою такої суттєвої ознаки економічного розвитку України як концепція знання. Виникнення принципово нової ознаки економічного розвитку України – концепції знання – сприяла появі та розповсюдженню нових категорій: «економіка знання», «інноваційна економіка», «інтелектуальна економіка», «високотехнологічна цивілізація», «інформаційне суспільство». Поширення зазначених термінів було зумовлено тим, що у зв'язку зі становленням економіки нового рівня (постіндустріальної) докорінно змінюється ситуація з використанням результатів інтелектуальної власності, основним виробничим ресурсом стають інформаційні потоки, наука та знання здійснюють визначальний вплив на розвиток технологій та економічний розвиток держави.

Саме це у результаті пояснює той факт, що сьогодні традиційна (індустріальна) економіка поступається перед інноваційною економікою або економікою, заснованою на знаннях.

В розвинутих країнах світу (наприклад, Сполучених Штатах Америки, країнах-членах Європейського Союзу) проблема належної охорони об'єктів інтелектуальної власності прирівняна до питань національної безпеки, що свідчить про значну увагу, яку зазначені країни приділяють забезпеченню свого зростання і конкурентоспроможності, технологічному розвитку. Але, на жаль, в Україні на сьогодні існує велика кількість проблем, пов'язаних із недосконалістю використання результатів інтелектуальної власності, захистом прав інтелектуальної власності, ефективним поєднанням знань та науки. Також необхідно акцентувати увагу, що в Україні підтримка інноваційної діяльності досі не стала невід'ємною частиною державної економічної політики (ця підтримка носить декларативний характер), через розбіжності в законодавстві 2 не працюють механізми фінансового забезпечення інноваційної діяльності, пільгового оподаткування інноваційних проектів тощо. На жаль, сьогодні стан

інноваційної діяльності в Україні не відповідає світовим тенденціям технологічного розвитку та потребує свого подальшого вдосконалення адміністративно-правового регулювання. Необхідно наголосити, що вдосконалення адміністративно-правового регулювання інноваційної діяльності в Україні набуває особливої актуальності та значущості у зв'язку з прагненням України набути повноправного членства в Європейському Союзі. [41] Таким чином важливого значення набуває необхідність підвищення технологічного рівня України шляхом запровадження стратегії «інноваційного прориву», прискорення процесів інтелектуалізації та інформатизації, доброзичливого сприйняття нових ідей, знань, технологій, готовності до їх практичної реалізації. Стимулювання державою інноваційної діяльності, формування ринку інновацій та системи їх ефективного захисту сприятиме подальшому позитивному економічному розвитку України, організації якісного авторського нагляду за впровадженням наукових досягнень в усі пріоритетні сфери суспільного життя, підвищенню іміджу України на світовій арені. Інновацію можна одночасно розглядати як процес та як результат. Тобто, у широкому розумінні інновація розглядається як процес перетворення, який через використання ідей та виробів призводить до створення кращих за своїми характеристиками виробів та технологій; а у вузькому розумінні інновація розглядається як результат процесу, який має вигляд вдосконаленого чи нового продукту, технології.

У результаті аналізу основних положень Закону України «Про інноваційну діяльність» можна дійти висновку, що законодавець розрізняє такі поняття як: інновація, інноваційний продукт та інноваційна продукція. Зокрема, під інноваційним продуктом пропонується розуміти результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом; а під інноваційною продукцією – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають встановленим вимогам.

По-перше, хотілося б звернути увагу на незрозумілість розмежування законодавцем таких двох понять як «інноваційний продукт» та «інноваційна

продукція». На нашу думку, ці поняття не є різними за своїм змістом категоріями, а є словами-синонімами. Єдиною різницею між ними є те, що під інноваційним продуктом розуміється одна одиниця науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, а до числа інноваційної продукції входить кілька інноваційних продуктів.

Також необхідно звернути увагу на те, що слід розмежовувати такі поняття як «інновація» та «інноваційний продукт». Поняття «інновація» за своїм змістом є більш широким поняттям, ніж поняття «інноваційний продукт». Інноваційний продукт може поставати одним із елементів інновації, оскільки під інновацією розуміється не лише новий або вдосконалений продукт, а й організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру, якість виробництва і (або) соціальної сфери та сприяють розробці нового продукту. Тобто, інновація може носити як матеріальний, так і нематеріальний характер.

Інновації можуть мати вигляд не тільки нового кінцевого продукту або ідей, а також і принципово нових методів роботи, нового підходу до управлінського процесу та підвищення кваліфікації працівників. Також, на нашу думку, інновацію можна розглядати як сукупність управлінських, виробничих, технічних, комерційних та інформаційних заходів, у результаті здійснення яких на ринку з'являється новий продукт або вдосконалюються існуючі, поліпшуються виробничі процеси. Таким чином, під інновацією слід розуміти принципово новий або вдосконалений комплексний підхід до вироблення та реалізації управлінських рішень, організації виробництва, завдяки чому досягаються кращі результати будь-якої діяльності, може бути отриманий новий або вдосконалений продукт (або технологічний процес), що використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг.

Зважаючи на надане визначення поняття «інновація» визначимо наступні ознаки інновації:

1) новизна, зміст якої полягає в тому, що завдяки новому підходу, продукту або ідеї стає можливим вирішення тих завдань, які раніше неможливо було вирішити або які вирішувалися менш ефективно і продуктивно;

2) раціональність, тобто реальна користь від вироблення та реалізації нового підходу, продукту або ідеї, оскільки, якщо немає користі від інновації, результати будь-якої діяльності не підвищуються, то виникає логічне питання: навіщо було необхідно розробляти цю інновацію?;

3) недоступність та невідомість інновації під час її вироблення третім особам, саме завдяки чому стає можливим захист інновації вже на стадії її розробки;

4) введення в обіг або практичну діяльність (комерціалізація). Необхідною умовою існування зазначеної ознаки постає наявність попиту на новий інноваційний продукт;

5) правовий захист інновації. На сьогодні захист інновації встановлюється та здійснюється державою. Але, існує наступна проблема: яким чином фізична особа може здійснювати захист інновації, виробленої нею особисто?;

6) комплексна взаємодія науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності. Ключовими позитивними тенденціями інноваційного розвитку України слід визначити такі: створення сприятливих ринкових умов для впровадження інновацій в усі пріоритетні сфери життя; поступове зростання фінансування потреб науково-технічного розвитку; формування потенційних передумов зростання попиту на інноваційну продукцію у вітчизняній економіці; зростання споживчого попиту суб'єктів національної економіки на інноваційні продукти, технології, знання; зростання попиту на складну наукомістку продукцію; активізація участі українських виробників у конкуренції на зовнішніх ринках, які висувають додаткові жорсткі вимоги до їх інноваційної адекватності; підсилення ролі органів державної влади України щодо забезпечення науково-технічної діяльності; збільшення частки іноземних замовлень українським науковцям на виконання досліджень,

в тому числі з боку США та країн ЄС, що є свідченням збереження ще не до кінця втраченого потенціалу фундаментальної науки. Необхідно звернути увагу на існуванні значної кількості проблем, що стримують розвиток інноваційних процесів в Україні. Серед зазначених проблем особливої актуальності набувають такі:

а) відсутність науково обґрунтованої бази формування інноваційної системи;

б) недосконалість нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності;

в) відсутність чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку;

г) відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу та нескоординованість дій суб'єктів інноваційної діяльності;

д) відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери;

е) недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок. Вирішення проблем, що стримують розвиток інноваційних процесів в Україні, стане можливим у результаті:

1. вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України;

2. системного і послідовного впровадження функціональних принципів державного управління інноваційною діяльністю;

3. розробки та реалізації національної стратегії, орієнтованої на формування інноваційної моделі розвитку;

4. підвищення інноваційної культури суспільства;

5. забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного, виробничого та підприємницького потенціалів;

б. розробки та впровадження механізму активізації інноваційної діяльності. Таким чином, вважаємо, що ефективне функціонування інноваційної моделі розвитку та реалізація відповідних напрямів активізації інноваційної діяльності має передбачати наявність виваженої державної інноваційної політики та ґрунтуватися на відповідному адміністративно-правовому механізмі. Дотримання зазначених вимог дозволить досягти поставлених цілей інноваційного розвитку та значно підвищити імідж України на світовій арені.

2.2. Впровадження інноваційних технологій у бібліотечну систему

Адаптація бібліотек до нинішніх інформаційних обмінів відбувається повільно. Цей процес характеризується змішаною системою підходів (традиційних і нових) до обслуговування користувачів. Саме тому фахівці порушують питання про гібридний етап розвитку сучасних книгосховищ. Він є обов'язковим для більшості закладів. Академік О. Онищенко зазначає: "Сучасній бібліотеці не слід концентруватися на одному виді інформації — друкованій, книжковій, оскільки установа перетвориться на музей. Сьогодні всі книгозбірні мають справу з різноманітними ресурсами — рукописними, друкованими на папері, на електронних носіях. У найближчій перспективі ці заклади мають стати досвідченим "посередником" між майже безмежним потоком інформації і користувачем. Нині особлива роль відводиться інформації про інформацію, і завдання бібліотекаря в цій революції невпинно зростає" [2].

Сьогодні нагромаджено значний досвід використання інноваційних технологій у бібліотечній галузі, а отже, вітчизняні книгозбірні мають можливість:

1. створювати:
 - a) електронні каталоги друкованих та цифрових видань;
 - b) бази даних читачів;
 - c) нормативні файли (автоматично);
2. автоматизувати:
 - a) процес формування каталожних карток та їхній друк;

- b) пошук за визначеними критеріями;
 - c) процес комплектування;
 - d) процес видавання літератури і взаємного діалогу з читачами;
3. формувати:
- a) бази даних та тематичні колекції, орієнтовані на певну проблематику;
 - b) оперативно, з використанням можливостей сайтів, бібліотечних інформаційно-аналітичних видань, ознайомлювати читачів із анотованими списками нових надходжень;
4. забезпечувати доступ до:
- a) фонду повнотекстових електронних документів ЕБ;
 - b) віртуально-тренінгової системи навчання;
 - c) цифрового каталогу та електронної картотеки статей;
 - d) нормативних баз даних;
 - e) сайта бібліотеки та ресурсів Інтернету;
 - f) баз даних на електронних носіях інформації;
5. забезпечувати довідково-бібліографічне обслуговування, а саме:
- a) здійснювати інформаційний супровід запитів читачів;
 - b) проводити тематичний пошук і формування бібліографічних покажчиків;
6. виготовляти та розповсюджувати власну продукцію:
- a) інформаційно-аналітичну, що містить відомості про наявні ресурси у фондах, масивах даних інформаційного простору, зміст, проблематику електронної інформації;
7. надавати послуги щодо:
- a) використання предметно-пошукового словника (тезауруса), який забезпечує повноту і точність інформації згідно із запитом;
 - b) підготовки реферативної інформації тощо [2].

Перший крок у комплексному запровадженні спеціалізованих інноваційних інформаційних технологій у бібліотечній діяльності зробили в

1999 р. спеціалісти компанії "Katipo Communications", які створили для бібліотечного союзу Хороунеуа (Нова Зеландія) автоматизовану бібліотечну інформаційну систему (АБІС) під назвою "Kooha". У січні 2000 р. було проведено її першу інсталяцію. Історія АБІС бере початок від 1970—1980 рр., коли для обліку фондів слугували каталоги — саме для їхньої автоматизації і почали використовувати комп'ютерні технології. Наприкінці 1980-х рр., зі створенням нових операційних систем та вебтехнологій, розробники АБІС запропонували розширений функціонал, використовуючи мережу Інтернет. Відтак було розроблено інші програмні системи: ІРБІС (Росія), LIBER (Франція), Tinlib (Великобританія), Aleph (Ізраїль), VTLS (США), Allegro, MARC, DYNIX, INNOPAC, GEAC та ін. Наголосимо, що потужним набором функцій володіє система автоматизації бібліотек ІРБІС (Інтегрована розвиваюча бібліотечно-інформаційна система), розроблена на базі пакету CDS/ISIS UNESCO спеціально для бібліотек, музеїв, документальних архівів тощо. Вона застосовується в сотнях книгозбірень найрізноманітніших профілів та рівнів — від сільських до національних, від шкільних до вишівських — і підтримує роботу з форматами RUSMARC, UNIMARC і USMARC.

Продукт четвертого покоління системи — ІРБІС 64 — був покликаний значно розширити функціональні можливості, а саме:

1. забезпечувати багатомовність на основі використання UNICODE;
2. підтримувати повнотекстові бази даних із можливістю автоматичної класифікації та смислового аналізу текстів;
3. використовувати як сервісний засіб орфографічний контроль за текстовими даними. Саме для інформаційного аналізу важливою функцією є підтримка повнотекстових баз даних та можливість автоматичної класифікації текстів, а також їхнього смислового аналізу, що дозволяє значно скоротити час на базову обробку матеріалів і пошук необхідної інформації.

Основна ідея автоматизованої системи смислового аналізу текстів базується на тенденції будь-якої інформації об'єднуватися в тематичні групи. Це явище відображає той факт, що різноманітні галузі знань мають внутрішню,

властиву їм мову (термінологію). У багатьох наукових працях обґрунтовано можливість використання математичної статистики для виокремлення природно-тематичних груп з однорідної маси текстового матеріалу. Конкретні підходи до вирішення завдань смислового опрацювання текстів передбачають такі етапи: — створення повнотекстової бази даних із масиву документів;

— природно-тематична класифікація матеріалів на основі виокремлення значущих термінів предметної області за ознакою перевищення загальноживаної частоти;

— представлення інформації про розподіл слів у текстах у числовому вигляді та її структуризація за допомогою алгоритмів розв'язання слабоформалізованих завдань.

Завдяки використанню системи ІРБІС 64 повнотекстові електронні ресурси бібліотечного закладу (або іншого масиву текстів у цифровому форматі) стають частиною пошукового простору, доступного читачеві або аналітику, перед якими стоїть завдання відбору інформації та створення аналітичного матеріалу з конкретної тематики. Відвідувач також отримує додатковий доступ до текстів, близьких до заданого зразка, якими, приміром, може бути запит мовою оригіналу, довільний повний текст (зовнішній щодо бази даних) або текст із бази даних. Окрім кінцевого абонента (читача, аналітика), система орієнтована на користувача-експерта, до завдань якого входить попередня робота зі створення повнотекстової бази даних і природно-тематична класифікація текстів, — це і спеціаліст із первинного відбору інформації, й інженер із налаштування системи.[2]

ІРБІС дозволяє експертам і фахівцям-класифікаторам працювати з повнотекстовими колекціями бібліотечного закладу в режимі інтелектуального смислового аналізу текстів, який також можна застосовувати і до електронного каталогу бібліотеки для отримання та формалізації прихованого знання [3].

Використання ІРБІС 64, що відповідає міжнародним стандартам, допомагає суттєво підвищити ефективність інформаційно-аналітичної діяльності. Її призначення для відповідних спеціальних підрозділів бібліотек —

оптимізація управління базами даних, удосконалення структур оперативних інформаційних ресурсів. Це надзвичайно важливо, оскільки певні підрозділи, як наприклад СІАЗ НБУВ, серед замовників мають управлінські та інші структури, для обслуговування яких важливим є виконання запиту в якнайповнішому обсязі у стислі строки.

Головна мета новацій у бібліотечній сфері — високоефективне, якісне та комфортне обслуговування читачів. Завдяки впровадженню сучасних технологій значно розширюється спектр послуг та форм представлення бібліотечних продуктів. Забезпечення динамічного розвитку книгозбірень найближчими роками передбачає принципово новий рівень автоматизації інформаційно-бібліотечних процесів, управління ресурсами, що визначається якістю і функціональністю програмних засобів, які використовують працівники установ.[15]

Із упровадженням нових видів і носіїв інформації постало завдання ефективного управління та надання до них доступу користувачам. Нині воно є провідним в організації бібліотечної роботи. Зокрема, віднайти власну нішу в сучасних інформаційних обмінах дає змогу реалізація однієї з традиційних функцій бібліотек — рекомендаційної, що базується на застосуванні інноваційних технологій. Її ефективним інструментом є сервіс Folksonomie ("folk" — народний + "taxonomy" — розташування по порядку). Це один із видів соціальних мереж, в якому застосовано практику категоризації інформації через створення закладок і спонтанних смислових міток (тегів), доступних для перегляду іншим користувачам.

Яскравим прикладом рекомендаційного сервісу, що був започаткований як суто книжковий, а нині значно розширив тематичні кордони, є IMHO.net.ru. Його принцип роботи простий — користувач публікує опис прочитаної книги (або знаходить розміщений раніше) й оцінює її (за десятибальною системою). Після внесення понад 30 оцінок програма самостійно робить прогноз, як абонент поставиться до інших книг. Такий аналіз спирається на позитивні чи негативні оцінки інших відвідувачів. Рекомендаційні сервіси допомагають при

комплектуванні бібліотечних фондів, зокрема надають змогу спрогнозувати попит на певний вид літератури — звісно, це має бути не сума рекомендацій, а розрахунки, засновані на математичних формулах (потрібно зауважити, що функціонал служби побудовано на складних математичних обчисленнях, які виконуються на серверах розробника). Цей сервіс може бути одним з інструментів формування ядра колекції або визначення, яку літературу варто використовувати під час комплектування підсобного фонду [2].

Останнім часом установи дедалі частіше вдаються до вирішення технологічних завдань інформаційного забезпечення у віддаленому режимі. Це передбачає виконання якнайповнішого комплексу технологічних операцій. Більшість наукових та національних бібліотек країни надають користувачам такі веб-послуги: електронне доставляння документів (ЕДД), віртуальна довідка, фахове дистанційне консультування.

Широкий спектр послуг серед республіканських та обласних універсальних наукових книгозбірень пропонують фахівці Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки (ДОУНБ): віртуальна довідка, електронна читальна зала, онлайн-замовлення, ЕДД. Успішно здійснюється автоматизована книговидача у бібліотеках Києво-Могилянської академії, Хмельницького національного університету, Національного університету "Львівська політехніка" та ін. Серед бібліотек Тернополя найширшим спектром послуг володіє Тернопільська обласна бібліотека для молоді, її працівники пропонують : віртуальну довідку, бібліографічну довідку, онлайн-службу «запитай у психолога», електронний каталог, електронні виставки, електронну Арт-галерею, та безліч інших ресурсів, доступних для усіх користувачів на офіційному сайті бібліотеки за адресою <https://tobm.org.ua> .[12]

В умовах сьогодення Інтернет значно розширив можливості доступу користувачів до інформації, порушивши монополію бібліотек. Це певною мірою знижує відвідуваність традиційних установ, яким у сучасних умовах доводиться конкурувати з мережевими книгарнями, інформаційними агентствами тощо. Дослідження, які регулярно проводять у різних країнах

світу, виявили, що значна частка користувачів Інтернету розпочинають пошук потрібної інформації на пошукових сайтах і лише 1% — на вебсторінці бібліотеки.[67]

Така ситуація зумовлює факт, що інформаційне обслуговування сучасних користувачів на базі впровадження АБІС має постійно вдосконалюватися. Водночас і робота бібліотечного фахівця вимагає вміння визначати стратегію пошуку, ефективно використовувати класифікаційні схеми, спеціальні рубрики, тезауруси тощо. У АБІС особливу увагу слід приділити реалізації таких функцій:

- комплектування фондів, зокрема і книгообмін;
- довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО) на основі використання баз даних;
- автоматизована підготовка бібліографічних видань;
- бібліографічне та аналітичне опрацювання літератури, ведення електронного каталогу (ЕК);
- реєстрація періодичних видань і ведення відповідного ЕК;
- завдання, пов'язані з міжбібліотечний абонементом;
- функції управління (облік, контроль, статистика, кадри тощо) [17].

Цілком очевидно, що посилюються вимоги до АБІС і з боку користувачів. Зокрема, сьогоdnішній абонент прагне мати доступ до ресурсів не лише стаціонарно, а й у віддаленому режимі. Саме тому так динамічно зростає застосування веб-орієнтованих інтерфейсів, звичних для інтернет-відувачів.

Нинішня аудиторія, особливо молодь, звикла до єдиного пошукового рядка, певної форми одержання пошукових результатів, подібно до роботи з навігаторами Яндекс, Google та ін. Важливою є наявність на екрані функціональних кнопок, значущих і другорядних інформаційних блоків тощо. Сьогодні також потребує уваги робота з новими видами мобільних пристроїв. Адже сучасні користувачі бібліотеки активно послуговуються не лише персональними, а й планшетними комп'ютерами, мобільними телефонами, смартфонами і т. п.[46]

Особливої ваги набуває організація ефективної роботи з повнотекстовими ресурсами. Йдеться про результативний пошук у бібліографічних і повнотекстових БД, про налагодження навігації до першоджерела з доступом до нього за дотримання вимог законодавства. Удосконалюючи функції пошуку інформації, слід створювати можливості для віддаленого замовлення (бронювання) літератури, ЕДД, отримання індивідуальних статистичних даних тощо. Отже, аналіз вимог, що висувуються сьогодні до АБІС, свідчить, що для ефективної роботи потрібні системи, створені з використанням інноваційних технічних рішень і засобів. Серед них насамперед варто виокремити триланкову побудову "клієнт — сервер інформації — система управління баз даних (СУБД)" із застосуванням веб-технологій. Цей програмний продукт має такі споживчі якості:

- високу безпеку;
- надійність, стійкість до аварій;
- легку масштабованість і розширюваність;
- використання позитивного досвіду розроблення та експлуатації АБІС попередніх поколінь, забезпечення наступності
- передавання до нової системи результатів попередньої бібліотечної діяльності: бібліографічних БД, повнотекстових масивів, БД користувачів та інших нагромаджених масивів із максимальним використанням механізмів автоматичної конвертації. Новий інструментарій (платформи, технології, мови розробки) АБІС має гарантувати високу якість програмного продукту, його надійність, можливість адаптації до різноманітних умов використання, а також забезпечувати перспективний розвиток системи.

Сьогодні до продукування нових АБІС активно долучаються вітчизняні виробники, зокрема фахівці науково-дослідного інформаційно-комп'ютерного центру Національного університету внутрішніх справ (Харків), які у 1999—2004 рр. розробили автоматизовану інформаційно-бібліотечну систему UniLib (АБІС Unilib). Застосовуючи як новітні типові бібліотечні, так і сучасні

комп'ютерні технології, UniLib ефективно функціонує в бібліотеках будь-якого типу, майже 50 установ України зробили вибір на її користь. Її вирізняють:

1. простота використання і повнота функціональних можливостей;
2. орієнтація на безкоштовне програмне забезпечення (ОС Linux, SQL-серверна БД FireBird);
3. застосування сучасних методологічних, технологічних і технічних досягнень.

АБИС UniLib забезпечує виконання таких інноваційних функцій:

1. комплектування фондів: замовлення літератури, реєстрація надходжень, облік та контроль матеріальних і фінансових потоків, первинний облік вибуття літератури, штрихкодування, книгозабезпеченість, оформлення передплати;
2. опрацювання літератури: створення бібліографічних описів найвищого рівня деталізації, як для видань, котрі нещодавно надійшли, так і для ретровведення, для всіх типів ресурсів (книги і брошури, серіальні, нотні, листові та ізовидання, неопубліковані, аудіовізуальні, електронні документи та ін.);
3. зберігання: розподіл усіх типів ресурсів по підсобних фондах бібліотеки з присвоєнням відповідних сигл зберігання, формування путівок передавання літератури, облік фондів в індикаторі виданої літератури;
4. обслуговування читачів: реєстрація (заповнення електронних формулярів), замовлення та видавання літератури з використанням штрих-кодів на читацьких квитках і виданнях, ведення статистики, контроль сервісу;
5. довідково-інформаційне обслуговування: пошук в електронному каталозі — за скороченою кількістю полів (шифр зберігання, автор, назва, предметна рубрика, класифікаційні індекси та ін), за всіма полями бібліографічного опису, спеціальний пошук — для бібліотечних працівників; збереження результатів пошуку в Word, створення бібліографічних покажчиків.
6. адміністрування системи: управління видами і типами користувачів, ресурсів, сервером баз даних, налаштування системи [2].

2.3. Технології та сервіси у майбутньому бібліотек

Вже понад десятиріччя вітчизняні бібліотекознавці активно вивчають, обговорюють та практикують використання різних онлайн платформ мережевого середовища для обслуговування користувачів. Початкова онлайн бібліотечна діяльність у нашій країні мала здебільшого хаотичний характер і викликала дискусії з приводу її ефективності. З часом бібліотеки почали планувати формування нових ресурсів та надання послуг з урахуванням користувацьких потреб, тенденцій технологічного поступу та кон'юнктури на інформаційному ринку, демонструючи успішний досвід модернізації бібліотечно-інформаційного сервісу. Нині стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій вказує на те, що і в найближчому майбутньому трансформація бібліотек перебуватиме у тісному взаємозв'язку з цим процесом.

В наш час активно набирає обертів поняття Бібліотеки Веб 4.0, яка передбачають розвиток технологій «штучного інтелекту» та, зокрема, технологій «Навколишнього інтелекту» (ambient intelligence) – повсюдних електронних пристроїв, які сприймають стан навколишнього середовища, розумно і ненав'язливо взаємодіють з людьми, виконують дії задля максимізації шансів на досягнення поставлених цілей [46]. Технології «навколишнього інтелекту» можуть реалізовуватися у різних формах: будинки, офіси, конференц-зали, школи, лікарні, центри керування, які володітимуть повною інформацією щодо потреб людей та з легкістю передбачатимуть їх поведінку. За такого сценарію, машини будуть здатні «ухвалювати» самостійні рішення і реагувати відповідним чином на кожну конкретну ситуацію. Також варто очікувати на появу «Інтелектуального Інтернету», який виконуватиме пошукові операції, використовуючи технології штучного інтелекту (ТШІ). Автор однієї з перших концепцій Бібліотеки 4.0 Янгхі Нох припускає, що нова модель бібліотеки матиме багато спільного з Вебом 4.0 та включатиме велику кількість нових технологій (рисунок). В інформаційному середовищі (симбіотичний веб) користувач, бібліотекар, комп'ютер тісно співпрацюють

між собою. Причому, процеси пошуку, збирання, селекції інформації, її обробки, аналізу, використання не розділені між різними учасниками. Вони відбуваються одночасно, доповнюють один одного і значно зменшують витрати часу та ресурсів, необхідні для обробки потрібної інформації.

Модель Бібліотеки 4.0 не зможе ґрунтуватися винятково на технологіях, адже їх упровадження неодмінно призведе до змін у пріоритетах інформаційних потреб користувачів, трансформації бібліотечних сервісів, приміщень, переосмислення моделей організації та фінансування інформаційної галузі загалом. Тому для комплексного розгляду перспектив побудови цілісної концепції Бібліотеки 4.0 ми використовуємо обрані тренди американського Center for the Future of Libraries, котрий працює над виявленням тенденцій, що стосуються майбутнього бібліотечної справи [46]. Аналітики цього центру оперативно відслідковують як вже впроваджені бібліотечні інновації, так і ті, що перебувають на стадії розроблення. Вони систематизують усю знайдену інформацію за категоріями: суспільство, технології, освіта, охорона навколишнього середовища, політика, економіка та демографія. Розглянемо докладніше технології, які вже впроваджуються провідними бібліотеками світу і які незабаром ще активніше використовуватимуться у бібліотечній справі та стануть основою для розгортання нових сервісів Бібліотеки 4.0. У світі стрімко зростає кількість користувачів смартфонів – кишенькових персональних комп'ютерів з функціями мобільного телефону, що забезпечують стабільний зв'язок з Інтернетом. З'явилися нові стандарти і протоколи передавання даних (наприклад, TCP/IP, X10, Z-Wave, ZigBee), технології радіочастотної ідентифікації RFID, сенсори і системи позиціонування стали значно доступнішими, а хмарні обчислення пропонують користувачам необмежену обчислювальну потужність та величезний обсяг сховищ для збереження даних. Перераховані новації призвели до появи технологій, які нині фахівці називають «Інтернет речей» (Internet of Things). До них належать предмети з нашого повсякденного життя, здатні збирати дані про

навколишнє середовище та передавати їх до ресурсів, сервісів мережі Інтернет [17].

Пристрої, що використовують технології Інтернету речей, оснащені спеціальними сенсорами, які фіксують відповідні зміни навколишнього середовища, зібрані дані передаються ними по мережі у «хмару», де оперативно опрацьовуються, а користувач отримує відповідний результат на свій пристрій. Технології Інтернету речей використовуються у різних галузях – машинобудуванні, торгівлі, медицині, сільському господарстві, енергозбереженні, системах безпеки тощо. Інтернет речей дає змогу вийти на новий рівень надання послуг – у режимі реального часу розпізнавати потреби користувачів і пропонувати відповідний товар для задоволення їхніх потреб. Відповідно, представники бізнессфери зацікавлені у розвитку таких технологій і готові вкладати кошти у подальші дослідження. Прикладом використання здобутків Інтернету речей у галузі бізнесу може слугувати система розсилання повідомлень з контекстною рекламою, коли, наприклад, відвідувачі торгового центру, перебуваючи у певному місці, отримують на свої мобільні пристрої спеціальні цінові пропозиції чи додаткову інформацію про конкретний товар або послугу. Попри те, що комерційні установи володіють значними фінансовими та технічними ресурсами, які дають змогу їм упроваджувати нові технологічні рішення значно швидше некомерційних установ, у бібліотеках також успішно використовують технології Інтернету речей [46]. Наприклад, радіочастотна ідентифікація RFID вже давно використовується у багатьох бібліотеках світу для безпеки, обліку та впорядкування фондів, а її подальше використання у поєднанні з технологіями Інтернету речей дасть змогу зробити ці процеси більш надійними та оперативними. Згадана модель застосування Інтернету речей у торгових центрах може бути легко використана і для бібліотечного обслуговування, розгортання нового покоління довідкових сервісів: для створення інтерактивних мап приміщень бібліотеки та інформаційних ресурсів, запуску індивідуальних сервісів рекомендацій, які враховують унікальні потреби

конкретного користувача. Прототип подібного сервісу пройшов успішну перевірку в Публічній бібліотеці Орlando, де було випробувано поєднання програмного та апаратного забезпечення BluuBeam (<https://bluubeam.com>), що використовує технологію Bluetooth Low Energy (BLE). На мобільні пристрої користувачів бібліотеки встановили спеціальний додаток BluuBeam, який знаходив BluuBeam-передавачі та відображав інформаційні повідомлення бібліотекарів [19]. Такі повідомлення містили текст, зображення, відео, гіперпосилання, події календаря. В результаті, бібліотекарі змогли інформувати своїх користувачів про книжкові новинки, графік роботи читальних залів, а також створювати анонси бібліотечних заходів тощо.

Наразі базову основу концепції Бібліотеки 4.0 становлять високі технології, з якими користувачі можуть ефективно взаємодіяти в повсякденній професійній та особистій діяльності. Водночас, навряд чи втратить актуальність фізичний простір книгозбірні, де відвідувачам буде комфортно взаємодіяти один з одним. Зокрема, нині жвавий інтерес як у прихильників інноваційних технологій, так і у скептиків, викликають спеціально обладнані творчі лабораторії в громадських, навчальних закладах, у приватних установах, які називають мейкерспейсами (MakerSpace) (зустрічаються інші назви – FabLab, HackerSpace, TechShop). Традиційний мейкерспес – це простір, де користувачі можуть спільно використовувати ресурси для проведення досліджень, для роботи над проектами, для навчання, перетворення ідей на продукти, генерування нових знань тощо [28].

В основі мейкерспейсів – конструктивістський навчальний підхід, запропонований Жаном Піаже та розроблений Сеймур Пайперт, мета якого – генерування тими, хто навчається, власних знань через взаємодію з фізичними об'єктами [46].

Мейкерспеси розраховані на користувачів різного віку. Скажімо, діти у таких просторах можуть конструювати роботів; підлітки – записувати цифрову музику, відео, створювати комп'ютерні ігри, опановувати кодування; студенти

– працювати над проектами, дорослі – розробляти та виготовляти прототипи продуктів малого бізнесу тощо [30].

Мейкерство успішно впроваджується у практику бібліотечної діяльності, а відкриті творчі лабораторії стають частиною сучасних публічних книгозбірень та бібліотек навчальних закладів. Нині бібліотечний мекерспейс – це простір та сервіс, за допомогою якого користувачі можуть створювати інтелектуальні та фізичні матеріали [31].

У подібній творчій лабораторії бібліотеки зазвичай можна скористатися безкоштовним доступом до таких інструментів, як 3D-сканери, 3Dпринтери, лазерні різачки, складне дизайнерське програмне забезпечення. 3D-технології – одні з найбільш поширених інноваційних технологій, які останнім часом активно інтегруються в бібліотечний та музейний простір. Сьогодні колективи багатьох бібліотек світу діляться досвідом упровадження 3D-послуг, опікуються питаннями управління зростаючих колекцій 3D-об'єктів для забезпечення правильного їх зберігання та розповсюдження, дотримуючись прав інтелектуальної власності [30].

Найпоширенішим обладнанням, що стало своєрідним символом мейкерспейсів в Україні, є 3D-принтери та сканери, які отримала частина обласних універсальних наукових бібліотек та бібліотек вишів за підтримки посольства США в Україні у рамках проекту «вікно в Америку». Наразі ці 3D-технології бібліотеки використовують здебільшого для інформування користувачів про можливості інноваційного способу друку, проведення майстер-класів, забезпечення тактильною продукцією людей з вадами зору, виготовлення сувенірної продукції для популяризації туристичного потенціалу краю. Також досліджуються можливості впровадження цих технологій в освітній та науковий процес ВНЗ.

Американська бібліотека імені Віктора Китастого напрацьовує досвід у цьому напрямі спільно з факультетом природничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія», фахівці якого зацікавлені можливістю виготовлення унікальних 3D-моделей. Адже, наприклад, моделі

особливих хімічних сполук чи внутрішніх органів з певними патологіями складно придбати навіть у спеціалізованих онлайн-магазинах [46].

З розвитком нових освітніх методик, що передбачають активне самостійне навчання, зростає кількість бібліотечних мейкерспейсів, зважаючи на їхні можливості для спільної роботи, проектної та дослідницької діяльності, прототипування [34].

Водночас для підтримки освітніх інновацій бібліотекарям, окрім організації доступу до нових технологій та забезпечення процесу ефективної комунікації користувачів з авторитетними інформаційними джерелами, вже зараз варто, використовуючи ці технології, каталізувати зміни в людях, зокрема, сприяти формуванню нових навичок та нових видів освітньої культури. Таким чином, ми прогнозуємо, що основу Бібліотеки 4.0 творитимуть читач, бібліотекар та технології штучного інтелекту (ТШІ). При цьому поява штучного інтелекту назавжди змінить модель задоволення інформаційних потреб користувачів. Відтак бібліотекарям потрібно буде ще знайти своє місце у новому інформаційному середовищі. ТШІ здатні постійно самі себе удосконалювати. Тому, ті напрями інформаційної діяльності, де комп'ютери можуть працювати ефективніше, будуть дуже швидко роботизовані.

Скоріш за все, більшість рутинних, одноманітних робіт виконуватимуть машини. Причому, це будуть не лише механічні завдання, а й ті, що пов'язані з аналізом та пошуком інформації для користувачів (наприклад, надання фактографічних довідок, укладання списків рекомендованої літератури тощо). Попри те, що машинам вже давно немає рівних у плані швидкості надання доступу до інформації, в окремих випадках бібліотекарі здатні прогнозувати та задовольняти інформаційні потреби користувачів краще за ТШІ.

Потрібно пам'ятати, що діяльність компаній, які представлені на ринку інформаційних продуктів та послуг, націлена передусім на отримання прибутку, на просування товарів та підтримку консюмеристських установок. Відповідно, сучасні пошукові алгоритми, які використовуються на сторінках різних популярних веб-сайтів, соціальних мереж, інтернет-магазинів,

налаштовані таким чином, щоб надавати, насамперед, таку інформацію, яка подобається конкретному користувачу. Досягти цього вдається завдяки попередньому збору та аналізу персональних даних користувача.

Тому, навіть за умови простого інформування про ризики необережного поводження з власними персональними даними у мережі Інтернет, бібліотекарі здатні відігравати важливу роль у питаннях мережевої безпеки та етики. Постійне використання подібних персоналізованих веб-сервісів призводить до того, що користувачі отримують щораз менше різнопланової інформації, яка може не сподобатися користувачу через те, що суперечить його суб'єктивним переконанням.

Зрозуміло, що використання подібних пошукових алгоритмів орієнтоване на виконання завдання із просування товарів та послуг, однак подібна інформація не здатна розширити світогляд користувача, не сприяє його зростанню як особистості, гальмує розвиток його пізнавального та творчого потенціалу. Наприклад, дослідження використання масових відкритих онлайн-курсів від Гарвардського університету і Массачусетського технологічного інституту виявило, що вони не сприяли процесам демократизації освіти, зменшенню розриву між багатими та бідними, адже більшість студентів, які записалися та отримали сертифікат про закінчення курсів, походили із забезпечених родин [30].

Серед ймовірних причин подібної диференціації використання переваг масових відкритих онлайн-курсів – відсутність розуміння цінності освіти серед малозабезпечених верств населення. Відтак, наявність доступу до інформаційних ресурсів не робить виокремлену можливість відразу затребуваною. Отже, саме комерційно незаангажовані бібліотекарі здатні повернути освіту в систему цінностей користувачів, незалежно від їх соціально-економічного статусу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

За роки незалежності Україна зазнала великих змін, зокрема, відбулася трансформація інформаційного суспільства на інноваційне, яка триває й зараз. Перехід від постіндустріального суспільства до інформаційного характеризується такими основними ознаками, як: переосмислення розуміння категорії «інформація»; значний розвиток телекомунікаційних і інформаційних систем в усіх сферах суспільного життя; поширення мережі Інтернет та збереження загального доступу до неї; вироблення наукових підходів щодо вирішення проблем теоретичного обґрунтування суспільних змін при проведенні досліджень у різних галузях науки; здійснення змін, що пов'язано із зайнятістю населення, формування, становлення і розвиток новітніх суспільних відносин, створення нових суспільних конфігурацій, суспільних груп, суспільних відносин; започаткування нових мережних субкультур, притаманних віртуальним відносинам; забезпечення можливості планування, аналізу, а також наукового прогнозування розвитку суспільних відносин, де основною цінністю є знання, інформація; сукупність і різноаспектність пізнавальних процесів, що зумовлюється науковими дослідженнями в різних галузях науки; вивчення проблем природи пізнання нових можливостей, притаманних цьому суспільству, співвідношення інформації та знання із реальністю, дослідження загальних передумов пізнання інформаційного суспільства, виявлення умов його достовірності й істинності; безпосередня участь органів влади у запровадженні, розробці нових інформаційно-телекомунікаційних систем; виникнення, формування та розвиток специфічних інститутів, притаманних даним суспільним відносинам, що характеризує нові особливі інформаційні процеси.[28]

Доречно зауважити, що головними складовими інформаційного суспільства визнають людину, інформацію, інформаційні ресурси й інформаційно-комунікаційні технології. На тлі цього в Україні формується новий вид суспільства – інноваційний. Це суспільство, в якому джерелом переваг у конкурентоспроможності є ресурси, засновані на нових знаннях,

наукових ідеях та інформації. Важливу роль в становленні інноваційного суспільства в Україні відіграють бібліотеки. Бібліотеки спільно з кафедрами повинні формувати інноваційний клімат та інноваційну культуру тому, що без цих складових неможливий високий рівень освіти та науки, а, відповідно, й формування інноваційного суспільства.[41]

З урахуванням постійного розвитку соціальних комунікацій під впливом ускладнення процесів у соціумі зростають вимоги до широкого застосування АБІС, до спеціалізації цих систем для вирішення проблем ефективного інформаційного забезпечення потреб науки, культури, освіти, інших сфер суспільної діяльності. Специфіка автоматизації роботи бібліотек як оновлених загальносуспільних банків даних потребує подальших досліджень у контексті розширення можливостей використання інформаційних ресурсів.

РОЗДІЛ 3

ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ МОЛОДІ ЯК ПРИКЛАД ІННОВАЦІЙНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Розвиток новітніх інформаційних технологій, потреби молоді, цифрова епоха вимагають від працівників культури нових форм і методів роботи, упровадження інноваційних послуг, які могли б перетворити бібліотеки на модернізовані інформаційні, культурні та освітні центри. Потужним інформаційним джерелом надання інформації є інноваційна бібліотека забезпечена сучасними формами інформування та комунікування, таки як веб-сайт бібліотеки – <https://tobm.org.ua/> [9], офіційні сторінки бібліотеки у соціальних мережах. Ці інформаційні ресурси знайомлять користувачів з новинами, інформацією про наявні послуги, події та заходи, які проводяться в установі, забезпечує взаємодію читача і контенту, сприяє формуванню позитивного іміджу установи.

Бібліотека як культурний центр соціалізації молоді є територією проведення різних заходів, творчих виставок, рекламних кампаній, вуличних акцій. Для організації змістовного дозвілля в бібліотеці на постійній основі діють тематичні клуби та гуртки різного спрямування, організовуються зустрічі з відомими українськими письменниками, художниками, артистами театру, науковцями, бізнесменами тощо.[3]

Важливий напрям роботи установи становить проектна діяльність, яка стимулює працівників до пошуку нестандартних та нетрадиційних форм роботи, допомагає покращити умови книгозбірні та запровадити нові послуги. Зокрема, протягом останніх років бібліотека реалізувала низку успішних партнерських проектів із Посольством США в Україні, Німецьким культурним центром Гете-інститут, Програмою «Бібліоміст», Українською бібліотечною асоціацією та ін.[9]

На сучасному етапі розвитку суспільства бібліотека є важливим соціально-культурним центром, що забезпечує всебічний розвиток молодих людей. Проведення різноманітних заходів із популяризації книг, організації

дозвілля, застосування індивідуального підходу до обслуговування читачів, широкий спектр надаваних послуг з урахуванням розвитку новітніх інформаційних технологій – основні шляхи підвищення читацької та соціальної активності молодих людей.

3.1. Тернопільська обласна бібліотека для молоді як соціокультурний центр

Сучасна бібліотека – це інформаційно-освітній та комунікативний центр, який об'єднує користувачів різних вікових категорій. На сьогодні діти, юнацтво та молодь є найбільшою (близько 75 %) читацькою аудиторією всіх публічних бібліотек держави. Тож не дивно, що юнацькі бібліотеки завжди відігравали важливу роль у розвитку культури та освіти [21].

Соціокультурна діяльність бібліотеки є тим фактором, який сприяє соціалізації молоді, забезпечує змістовне та раціональне дозвілля шляхом проведення різних культурних заходів: конференцій, семінарів, рекламних кампаній, організації клубної діяльності, здійснення експозиційно-виставкової діяльності, тощо.

Мета соціокультурної діяльності бібліотеки – задоволення і формування культурних потреб читачів, створення умов для самореалізації та самоосвіти кожного індивідуума, розкриття його здібностей, самовдосконалення і розвиток аматорської творчості у вільний час.

Книгозбірні акумулюють багаторічний досвід та практику виховання молоді, разом із батьками, викладачами та вихователями беруть активну участь у формуванні громадянської позиції юних користувачів. Ураховуючи багатоаспектність і поліфункціональність бібліотек, окреслюється такі основні напрями їх соціокультурної діяльності:

1. Розвиток читацької культури молоді.
2. Патріотичне виховання.
3. Формування почуття прекрасного.
4. Формування здорового способу життя.
5. Організація дозвілля.

6. Підвищення правової грамотності.
7. Репрезентація та допомога у існуючих фондах бібліотеки.
8. Створення привабливого іміджу книгозбірні.

Ураховуючи виклики сьогодення, бібліотека намагається використовувати у своїй діяльності сучасні та різноманітні форми роботи, які завдяки актуальному змісту, творчому підходу здатні залучити користувачів до бібліотеки.

Так, у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді традиційно організовуються виставки на різну тематику: «Нові надходження», «Сучасні зарубіжні бестселери», «Фантастика, Детективи, виставка книг присвячених певній даті чи творчості конкретного письменника». Виставки репрезентують фонди та активізують до читання, так навіть ті читачі, які не бажають самостійно шукати книжки у каталогах, обов'язково зупиняться біля професійно оформленої виставки. Дуже часто книжкові виставки пов'язують з святкуванням різних дат. Зокрема, є виставки з нагоди державних свят. Особливо популярні в сучасних бібліотеках виставки, приурочені видатним особам: письменникам, митцям, прозаїкам, художникам та ін.[20]

Крім традиційних виставок, велику популярність серед читачів мають виставки-інсталяції. Це так звані «просторові композиції», створювані шляхом поєднання різних елементів: книг, предметів побуту, природних об'єктів та ін. Така виставка допомагає краще зрозуміти та передати зміст і тематику задуму. Серед найбільш популярних виставок, що проводяться на базі Тернопільської обласної бібліотеки для молоді, варто виокремити «Книжковий фуршет», «Свято наближається», «Весна прийшла» та інші.

Цікаві та оригінальні експозиції представлені відділом мистецтва в картинній галереї «Мистецька палітра». Її наповнюють картини відомих митців, художників рідного краю, різноманітні майстер-класи. Щорічно в бібліотеці проводять конкурси для розвитку творчих здібностей обдарованої молоді Тернопілля.

Ефективною формою роботи з відвідачами є організації зустрічей із відомими людьми, зокрема письменниками, художниками, модераторами, акторами, бізнесменами. Як приклад, у бібліотеці періодично відбуваються зустрічі учасників клубу «ЛітПростір», на яких читачі знайомлять читачів із творчістю поетів і прозаїків.

Зустрічі з творцями літератури сприяють заглибленню у світ письменника, посилюють бажання читати і завжди бути відкритими до діалогу. Це хороший шанс отримати інформацію з перших вуст, познайомитися з цікавими людьми та зануритися в атмосферу творчості. Деякі засідання клубу проходять у форматі онлайн-зустрічей. Така форма проведення теж цікава. За вдалої організації онлайн-зустріч створює почуття безпосередньої реальної присутності автора. Неодмінним елементом засідань є частування кавою, чаєм та десертами. Особливо запам'яталися зустрічі з В. Шовкошитним, П. Сорокою, О. Вільчинським, Н. Гербіш, Р. Скибою, О. Смиком, Н. Пасічник, Е. Гатою, У. Галич [79].

У бібліотеці також діє мистецька вітальня «Зустрічі без прощань». Гостями вітальні є відомі митці краю та України, котрі передають молодому поколінню свій досвід, історію життєвого успіху. Молодь має можливість поспілкуватися з акторами театру, артистами філармонії. Особливо цікаві зустрічі з акторами Тернопільського драматичного театру імені Тараса Григоровича Шевченка Олександром Папушею, В'ячеславом Кириловим, Юрієм Черненком, Любов'ю Ізотовою та багатьма іншими.

Такі зустрічі зазвичай проводять у читальному залі або секторі мистецтв бібліотеки. Завдяки сучасним технічним засобам і мобільним меблям читальний зал із легкістю трансформується у зал для громад. Оснащений сучасною комп'ютерною технікою, інтерактивною дошкою, зал став місцем проведення конференцій, презентацій, обговорень, засідань круглих столів.

Активною формою популяризації творчих здібностей молодих тернопільських письменників постає проект «Провесінь Тернопілля: творчість молодих онлайн», у рамках якого створено двадцять відеороликів про юних

літераторів та їхню поезію. «Відео-подкаст складається з біографічної довідки про поетів, рецензії на їхні твори літературних критиків або викладачів, прочитання вірша на камеру та фото- або відео-поезія, яку допомагали робити студенти-журналісти».

Така форма роботи уможливорює знайомство читачів з їхніми кумирами в мережі Інтернет. Цей проект дає змогу молодим літераторам заявити про себе на Тернопільщини, а згодом і за її межами. Переглянути відеоролики можна на сайті бібліотеки.

Важливе місце в роботі бібліотеки посідає співпраця зі школами, ліцеями, гімназіями, вищими навчальними закладами, Центром соціальних служб для молоді, Центром технічної творчості учнівської молоді, молодіжними структурами. Так, у бібліотеці періодично проводяться заходи, присвячені відомим письменникам та урочистим подіям. Наприклад: «Пам'ятай дати історії України», «Пам'ять небесної сотні», «Мій рідний край, історія жива», «Україна в Євробаченні», «Життєва драма Лесі Українки», «Думи Шевченка живуть і донині», «Влада інформує» та ін. Активну участь у цих заходах беруть учні, студенти та школярі.[80]

У рамках такої діяльності бібліотека пропонує студентам та учням відвідати різні тематичні заходи, акції, години-пам'яті, зустрічі з відомими особистостями. Серед найбільш популярних шляхів залучення читачів у бібліотеку варто виокремити:

- 1) рекламну діяльність – поширення роздаткових матеріалів серед молоді: оголошень, буклетів, флаєрів;
- 2) поширення інформації про події в соціальних мережах: на веб-сайті бібліотеки, у Фейсбуці, Інстаграмі;
- 3) створення в Фейсбуці події, яка дає можливість указати дату, час місце проведення заходу та запросити на подію. Запрошені учасники у свою чергу мають можливість повідомити про свою участь у заході за допомогою створеного опитування. Така форма популяризації діяльності установи є дуже

актуальною та зручною, адже дозволяє одразу бачити, скільки потенційних читачів буде присутні на заході;

4) розповсюдження інформації про подію за допомогою контактних даних: телефон та електронна пошта вчителів шкіл та вищих навчальних закладів. Такий спосіб є найбільш ефективним, оскільки дає можливість безпосередньо поспілкуватися з потенційними відвідувачами бібліотеки, налагодити зворотній зв'язок.

Кожний із цих способів інформування є важливим та ефективним у рамках підвищення іміджу установи, поширення інформації про її діяльність та залученні нових користувачів бібліотеки.

З великим задоволенням студентська і учнівська молодь відвідує вечори класичної музики, що відбуваються в рамках проекту бібліотеки та Тернопільського обласного державного музичного училища імені Соломії Крушельницької «Зустріч із музикою». Студенти та викладачі музичного училища знайомлять молодь із творчим шляхом композиторів, музикантів, а також виконують їхні твори. Зокрема, протягом останніх років, відбулися вечори, присвячені творчості композитору Фредеріку Шопену, Василю Безкоровайному, Францу Шуберту.

З метою заохочення учнівської молоді до читання в літній період у бібліотеці діє комплексна літня програма для учнів ЗОШ міста Тернополя «Канікули у бібліотеці». У цю програму включено пізнавальні інформаційні години, віртуальні подорожі, інтелектуальні та рухливі ігри, майстер-класи, театралізовані прочитання казок та інші заходи, метою яких було зацікавити дітей книгою, переконати їх у тому, що читання – це цікавий і захоплювальний процес, який має багато переваг.

Літній табір проводився чотири дні на тиждень, тривалістю в три години. Програма кожного дня містить: інформаційну годину, майстер-клас, руханку, літературні вікторини та ігри, які супроводжують читання. Таким чином учасники програми мали можливість дізнатись багато нової та цікавої

інформації, виготовити щось своїми руками, поспілкуватись з однолітками, весело і з користю для себе провести час.

Бібліотека багато уваги приділяє дозвіллю молоді, саме тому покликана шукати оригінальні підходи до висвітлення новин. Один із таких підходів перетворився вже на справжню світову тенденцію – гейміфікацію новин.

Гейміфікація (англ. Gamification) – це ефективний спосіб максимізувати лояльність користувачів за допомогою впровадження ігрових механізмів у неігрові процеси. Його суть полягає в тому, щоб додати до медіа ігровий елемент. Інакше кажучи, це спосіб викликів, який мотивує людей долати труднощі, тим самим забезпечивши кращу взаємодію читача та контенту [87].

Як приклад, Тернопільська обласна бібліотека для молоді в грудні 2017 року провела квест «Магія книги». Участь у квесті брали дві команди, кожна з яких супроводжував бібліотекар. На старті учасники отримували мапу з відміченими пунктами – зупинками, на яких отримували завдання. Переможцем стала команда, учасники якої першими пройшли всі «зупинки», правильно виконала завдання агентів і координатора, найшвидше дісталася до фінішу та зачитала свою частину вислову.

Завданням квесту було скласти відомий вислів про книгу, який працівники книгозбірні поділили на 10 частин. Щоб отримати частину вислову, команди мали пройти зупинки, виконуючи різноманітні завдання: інтелектуальні і творчі. Для команд було створено два маршрути бібліотекою. Виконання завдань передбачало використання різноманітних джерел інформації. Учасники шукали правильні відповіді в енциклопедіях, довідниках, періодичних виданнях, художніх творах та в Інтернеті. Командна гра неабияк об'єднала учасників квесту. І хоча під час заходу команди були суперниками, після квесту всі ще довго спілкувались та обмінювались враженнями.

Таким чином, у квесті були задіяні всі відділи та працівники бібліотеки. Такі форми роботи допомагають учасникам не лише дізнатися цікаву інформацію про фонди та послуги бібліотеки, але й навчитися працювати в команді та розвинути творче мислення.

Досить популярною сьогодні є така форма як бібліоніч. Це соціально-культурна акція, яка популяризує бібліотеку та читання і має на меті продемонструвати, що у бібліотеці можливі різноманітні цікаві форми роботи. Усі охочі можуть взяти участь у майстер-класах, літературних зустрічах, вікторинах, тренінгах, інтелектуальних іграх тощо.

Історія акції «Бібліоніч» почалася у 70-х роках, коли в Європі двері музеїв стали відкриватися для безкоштовного відвідування, а час їх роботи продовжувався. Згодом цю традицію перейняли бібліотеки. Акція, що проводиться на підтримку читання, інтелектуального розвитку, творчості юнацтва та молоді, набула популярності в різних країнах світу, а з 2011 року до неї приєдналася Україна.

Під час бібліонічі в бібліотеці відбувається ціла низка різних заходів. На відвідувачів чекають різноманітні конкурси, ігри, спілкування з цікавими людьми, багато позитивного настрою та корисної інформації.

Сьогодні дуже важливо не обмежуватися традиційними формами роботи, а шукати нові шляхи популяризації бібліотечних ресурсів і розповсюдження знань. Саме тому бібліотекарі все частіше «виходять в люди». Для покращення іміджу бібліотек та інформування громадян про свої послуги бібліотека періодично проводить рекламні кампанії, які сприяють підвищенню рівня обізнаності громади міста та області про інноваційні бібліотечні послуги.

Серед найбільш успішних рекламних кампаній, які були проведені Тернопільською обласною бібліотекою для молоді слід виокремити наступні:

1. «Бібліотека на вустах громади» – присвячена Всеукраїнському дню бібліотек. Акція проходила під гаслом «Бібліотека – інформація, знання, успіх». Рекламну кампанію супроводжували засоби зовнішньої реклами, спрямовані на привернення уваги якомога більшої кількості людей до книгозбірні. У різних мікрорайонах Тернополя з'явилися бібліотечні білборди, а фасад бібліотеки було прикрашено великим банером із гаслом «Будь успішним разом із бібліотекою!».

Бібліотека активно співпрацює із засобами масової інформації, передусім із радіо і телебачення, інформаційні можливості яких є досить широкими. Рекламний ролик, що протягом місяця транслювався на одному з місцевих телеканалів, виступи бібліотекарів у прямих ефірах, сюжети про книгозбірню у передачах обласного радіо, а також статті в місцевих газетах – все це сприяло інформуванню громадськості про діяльність бібліотеки. Використовувалися також можливості соціальних сервісів Інтернет. Сторінки бібліотеки в соціальних мережах та блоги стали основним засобом поширення інформації в Інтернеті [28].

2. «Бібліотека іде в люди». Основна мета цієї акції – проаналізувати думку громадян про бібліотеку, виявити рівень обізнаності молодих людей про надані нею послуги. Для цього на вулиці міста, разом із наметами, банерами та рекламними листівками працівниками бібліотеки було здійснено «польові дослідження» «Бібліотека + громада = успіх!» Інформацію збирали за допомогою традиційних соціологічних методів – анкетування та особистих інтерв'ю на вулиці. Передусім працівників бібліотеки цікавило питання: «Як сприймає громадськість сучасну бібліотеку?» За результатами досліджень, більшість опитаних асоціює бібліотеку з джерелом знань, сховищем книг і місцем, де можна змістовно провести дозвілля. Опитані підтвердили, що сьогодні книги, читання, бібліотека та веб-технології відіграють важливу роль у розвитку успішної особистості.

3. «Читаємо класику вголос» – акція спрямована на популяризацію книг і читання. Особливу увагу в цій акції було приділено дітям-сиротам та дітям з обмеженнями в життєдіяльності. До акції активно долучилися члени Тернопільської міської молодіжної громадської організації «Віра, надія, любов». Волонтери працювали з дітьми двох дитячих будинків, школи для дітей із наслідками поліомієліту та ДЦП, школи для незрячих і слабозорих: читали та обговорювали твори І. Франка, С. Руданського, Остапа Вишні, Дж. Лондона, А. Конан Дойла та ін.[79]

Варто виокремити також акцію «Бібліотечний велопробіг», до якої долучилися не лише любителі книг, але й прихильники здорового способу життя. Акція «Бібліотекар на годину» – дала змогу всім бажаючим відчувати себе справжнім бібліотекарем та інші.

Перевага вуличних акцій у тому, що молодь стає не пасивним глядачем, а безпосереднім активним учасником культурної події, під час якої можна поспілкуватись про книги, висловити своє ставлення до різних літературних жанрів, окремих книг та авторів.

Яскраві акції спілкування із цікавими людьми, неординарні заходи залишають після себе багато гарних вражень. За їх матеріалами було створено відеоролики («Книгозбірня для людей, які прагнуть більшого», «Наші акційні будні, або Як бібліотекарі в люди ходили», «Майстер-клас складання бібліотечної палатки», «До бібліотеки... з любов'ю»), розміщені на сайті бібліотеки, а також на сторінках у соціальних мережах та блогах [21].

Нетрадиційні заходи завжди викликають інтерес у відвідувачів бібліотеки. Але для збереження новаторського підходу бібліотечним працівникам потрібно постійно шукати неординарні форми спілкування, зацікавлювати і дивувати.

Для підвищення професійної компетентності працівників бібліотеки та з метою обміну досвідом із колегами на базі Тернопільської обласної бібліотеки для молоді часто проходять методичні семінари, тренінги, сесії, конференції та вебінари. Так серед найбільш масштабних варто виокремити стратегічну сесію **«Формування стратегії модернізації публічних бібліотек Тернопільської області»**. Захід організований за участю Тернопільської обласної державної адміністрації, благодійного фонду «Бібліотечна країна» та Тернопільською обласною бібліотекою для молоді, де розглядалися питання щодо нормативно-правової бази бібліотек, функцій бібліотеки в сучасному світі, професійної компетентності бібліотекаря, фінансові відрахування держави на розвиток книгозбірень, матеріально-технічної бази – (закупівля обладнання, витрати купівлю на комп'ютерів, проведення Інтернету, популяризацію читання,

організацію дозвілля в бібліотеці та ін.). Учасники сесії виокремили найбільш актуальні питання та запропонували ефективні способи їх вирішення. Після сесії була створена робоча група добровольців у складі 20 осіб, для доопрацювання стратегії та створення подальшого плану дій.

Заслуговує на увагу також Всеукраїнський семінар заступників директорів обласних бібліотек для юнацтва, молоді – **«Вплив децентралізації влади на розвиток бібліотек України для юнацтва, молоді»**, який проходив на базі Тернопільської бібліотеки для молоді 20-21 квітня 2017 року. На семінарі були присутні заступник голови Тернопільської обласної державної адміністрації, заступник голови Тернопільської обласної ради, начальник управління культури Тернопільської обласної державної адміністрації, директор Державної бібліотеки України для юнацтва, заступник директора Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, директори та заступники бібліотек з різних регіонів України. [9]

Учасники семінару обговорювали такі питання, як тенденції розвитку галузі культури області в умовах децентралізації, роль сучасної бібліотеки в період економічної нестабільності, моделі бібліотечних мереж в умовах формування об'єднаних територіальних громад. Наступного дня учасники семінару відвідали центри культури та дозвілля у с. Підгайчики та с. Ласківці, де відбувся круглий стіл на тему: "Мінімальний культурний кошик та бібліотечні послуги для розвитку громади". Яскраві враження в гостей семінару залишила екскурсія до духовного центру у с. Зарваниця.

Семінар пройшов у дружній атмосфері, дав змогу бібліотекарям збагатитися новими враженнями, обмінятися досвідом, який допоможе сучасним бібліотекам успішно функціонувати в сучасному світі.

Відзначимо також важливість семінару – «Обмін досвідом із вінницькими колегами», який відбувся у листопаді 2017 р.. Обговорювали соціальне партнерство, можливості та актуальність інноваційних підходів у роботі з молоддю. Зустріч була цікавою та продуктивною, адже учасники не лише

побачили в ній перспективи подальшої співпраці, але й поділилися своїми напрацюваннями та новими ідеями.

Як бачимо, бібліотека бере активну участь у вихованні творчого, свідомого, освіченого молодого покоління, сприяє розвитку талантів і здібностей читачів, забезпечує якісне, раціональне та змістовне дозвілля бібліотечної діяльності за допомогою різних форм.

Основними завданнями бібліотеки на сучасному етапі є створення комфортних умов для читачів, урахування потреб різної вікової категорії громадян та забезпечення неформального спілкування.

Таким чином, соціокультурна діяльність Тернопільської обласної бібліотеки для молоді сприяє вдосконаленню інтелектуального, матеріального та естетично-духовного стану суспільства, завдяки різним формам і методам бібліотечної діяльності. Так, бібліотека є ініціатором проведення різних заходів, вуличних акцій, тематичних вечорів, є місцем зустрічі молоді з письменниками, художниками, митцями.

Набутий досвід книгозбірні у сфері популяризації літератури та привернення уваги читача, безперервний пошук цікавих форм взаємодії з користувачами, орієнтація на потреби та запити молоді сприяють перетворенню Тернопільської обласної бібліотеки для молоді в центр соціалізації та інтеграції молодого покоління.

3.2. Інноваційні проекти в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді

Комп'ютерна революція не тільки змінила всі етапи комунікації, але й породила нове покоління, яке отримало назву «Покоління Z». Його представники народилися між ранніми дев'яностими та середніми двотисячними і є настільки пов'язані зі світом цифрових технологій, що деякі дослідники називають їх «мутантами». Вже зараз ця група становить близько чверті населення, а вже до 2020 року близько 40% споживачів буде припадати саме на неї. Інтернет-технології для покоління Z є не просто віртуальною

реальністю, а частиною їх життя. Ця тенденція ставить перед бібліотеками певні виклики. Як працювати з даною категорією користувачів, зацікавлювати, відповідати на їх потреби? Чи є в їхньому житті місце для бібліотеки? Іноді здається, що прірва між поколіннями ще ніколи не була такою глибокою, проте наше завдання – підтримувати темп та зустрічати зміни з оптимізмом.

Відповідаючи на виклики часу, Тернопільська обласна бібліотека для молоді визначила пріоритетні напрямки діяльності, зокрема: «бібліотека – мультимедійний центр, який надає доступ до сучасних інформаційних ресурсів та технологій», «бібліотека – місце для навчання та набуття нових навиків», «бібліотека – осередок живого спілкування, простір для зустрічей за інтересами». Поставлену мету бібліотека досягає через проектну діяльність – виправданий метод в умовах трансформаційних процесів та економічної нестабільності.[18]

За останніх п'ять років бібліотека реалізувала ряд проектів, в т.ч. грантових, які вивели її на новий, якісний рівень розвитку, сприяли впровадженню сучасних послуг, налагодженню соціального партнерства та зростанню популярності закладу в молодіжному середовищі. Дієвим інструментом надання інформаційних послуг та своєрідною візитівкою бібліотеки став веб-сайт бібліотеки, оновлений у 2015 році в рамках проекту "Бібліотека на відстані секунди". Сайт працює на технологіях: Wordpress, HTML5, CSS3, Javascript. Використовується швидкий і безпечний протокол http/2 і https, адаптивний веб-дизайн (Responsive webdesign), що забезпечує оптимальне відображення та взаємодію сайту з користувачем незалежно від роздільної здатності та формату пристрою, з якого здійснюється перегляд сторінки.

Програмне і технічне забезпечення веб-сайту дає змогу користувачеві мати зручний інтерфейс і простоту навігації в рубриках і сторінках, які його цікавлять. Пропонуємо такі онлайн послуги: доступ до електронного каталогу, тематичних електронних ресурсів бібліотеки «Краєзнавство», перегляд віртуальних книжкових виставок, онлайн- довідка, віртуальна служба «Запитай

у психолога», е-квести, вебліографія (корисні посилання), інформація про послуги, анонси заходів тощо. Для інтерактивного спілкування в неформальному стилі з користувачами та потенційними відвідувачами бібліотеки використовуємо можливості соціальних мереж та блогів.[20]

Бібліотека має офіційні веб-сторінки на Facebook, Twitter, Vimeo, Slideshare, Issuu, Google+ та веде 6 блогів: «У світі прекрасного», «Полиця вільного книгообміну», «Бібліотечний лайфхак», ToplibStory, «Заочний абонемент Гете-інституту в Тернополі», «Window on America Center in Ternopil». Для кращого сприйняття інформація подається дозовано, невеликими блоками, часто у вигляді топ-10, топ-20, вибираються теми, які найбільш є цікавими для молоді. Соціальні медіа сприяють популяризації інформаційних ресурсів, розвитку комунікації між користувачами та бібліотекою, рекламуванню бібліотечних послуг.[87]

Бібліотечні блоги сьогодні є найбільш відвідуваними на сайті бібліотеки. Проект "Web 2.0 на вашу користь", підтриманий Програмою "Бібліоміст" в рамках ініціативи "Навчально-інноваційна бібліотека" дав можливість відкрити тренінговий центр та впровадити нову послугу – тренінги з питань використання Web 2.0 технологій в навчанні, роботі та дозвіллі. Тематика тренінгів змінюється відповідно до актуальності використання веб-сервісів. На базі тренінгового центру працює два клуби за інтересами: CodeClub – мета клубу навчити підлітків кодувати і створювати комп'ютерні програми та ProgTerclub - клуб web- програмування для більш підготовлених користувачів, молоді віком від 18- ти років. ProgTerclub проходить в двох форматах – офлайн та онлайн. [18]

Для онлайн-формату використовуємо програмне забезпечення для миттєвого обміну повідомленнями та відеоконференцій, розроблене компанією Google – GoogleHangouts та CodeShare. У сфері інтересів покоління Z є вивчення іноземних мов, що стало у сучасних умовах не так засобом саморозвитку, скільки необхідністю. Бібліотека, беручи до уваги цей молодіжний тренд, створює можливості для розвитку мовних компетенцій. У

бібліотеці діє два партнерських проекти: з Посольством США в Україні «Бібліотечно-ресурсний центр «Вікно в Америку для майбутніх лідерів (WOA)» та з Goethe-Institut “Мова. Культура. Німеччина”, що значно підсилює іншомовну ресурсну базу та напрям діяльності загалом.

В рамках проектів впровадженні такі послуги: доступ до сучасних медіа англійською та німецькою (книги, періодика, аудіо книги, відеофільми, інтелектуальні ігри, е-читанки Kindle, MP3 плеєри, повнотекстові бази даних eLibraryUSA, Onleihe та інш.); вивчення мови за допомогою комп’ютерної програми «RozettaStone», участь у мовних клубах та культурних програмах. Мовні клуби є популярною бібліотечною послугою.

Часто вони проходять за участю носіїв мови - волонтерів-іноземців. Відвідувачі вибирають клуби відповідно до свого рівня знань та цільових інтересів: клуб англійської мови для дітей «English hour» віком від 5 до 8 років; навчальний клуб граматики англійської, мови для початківців; клуб спілкування англійською для вікової категорії 15-20 років із середнім рівнем знання мови; клуб ораторської майстерності англійською мовою для дорослих із середнім та високим рівнем знання мови; клуб німецької мови для початківців. Велике зацікавлення та інтерес молоді нашого регіону до вивчення польської мови, тому вже три роки поспіль успішно працює два клуби – навчальний клуб польської мови для початківців та навчальний клуб польської із середнім рівнем знання мови.

У літній період залучаємо підлітків до літніх англомовних таборів. До прикладу, в цьому році бібліотека організувала літній англомовний табір з вчителями-волонтерами з Канади та англомовний табір «GoCamp – 2018» з студентами-волонтерами з Північної Ірландії. Тернопільська обласна бібліотека для молоді подбала і про молодих батьків, які прагнуть виховати своїх дітей розумними та адаптованими до сучасних реалій. Саме для них бібліотека створила мультимедійну кімнату «Smartkid». Сучасний привітний простір, ігровий майданчик, книги нового покоління, інтерактивні розвиваючі ігри, сенсорні моноблоки, планшети iPad, ігрова приставка x-Box Kinect, заняття з

психологом, вікторини, майстеркласи, родинні свята – все, що потрібно батькам для розвитку дитини та проведення змістовного сімейного дозвілля у бібліотеці. Цікавою формою роботи мультимедійної кімнати «Smartkid» є клуб інтерактивного читання, мета якого – популяризація читання серед підлітків з використанням планшетів iPad та мультимедійних книг.[21]

Не залишається поза увагою і творча молодь. В її підтримці також використовуємо нові технології. Зокрема, в рамках проекту «Літературний відеоподкаст «Провесінь Тернопілля»» створено 20 відеоподкастів про молодих тернопільських літераторів, які розміщено на платформі Vimeo та започатковано послугу – популяризація творчості обдарованої молоді краю засобами веб 2.0. Нові медіа відкривають нові можливості і для людей з обмеженими можливостями.

В Інтернет-центрі бібліотеки обладнано чотири тифлокомплекси, які забезпечують безбар'єрний доступ до інформації для незрячих і слабоворих користувачів. Бібліотека проводить тренінги та консультації з питань використання спеціалізованої комп'ютерної техніки та програмного забезпечення: дисплея Брайля, портативного збільшувача Perl, тифлофлешплеєра, програм JAWS, Open-book та ін. У проектній діяльності Тернопільська обласна бібліотека для молоді широко використовує соціальне партнерство, що підсилює її організаційну, фінансову спроможність, формує позитивний імідж установи та впливає на успішне втілення в життя задуманого.

У найближчих планах бібліотеки – створення мультимедійної навчальної лабораторії, оснащеної сучасними мультимедійними технологіями, де молоді люди зможуть навчатися створювати контент. Адже молодь вчиться тоді, коли власноруч щось створює. Отже, використання сучасних медіа та технологій в роботі з поколінням Z відкриває великі перспективи перед бібліотеками та розширює їх здатність бути інформаційною базою розвитку людського потенціалу.

3.3. Перспективи розвитку Тернопільської ОБМ у умовах становлення інноваційного суспільства

Для бібліотечних установ одним із найважливіших завдань на сьогодні постає перехід на новий рівень обслуговування, орієнтація та утвердження в сучасних умовах інформаційного суспільства. Бібліотеки повинні посісти нове незамінне місце в суспільстві та культурному, духовному та інтелектуальному житті людини. Сьогодні переформовується все, що традиційно було основою здійснення бібліотечної діяльності: виробництво, накопичення, опрацювання, поширення інформації, інформаційні потреби і способи їх задоволення.

Цифрова культура дедалі більше стає визначальним чинником суспільного життя. Книгозбірні сьогодні перебувають на перехідному етапі – на стику традиційних форм і методів обслуговування читачів і цифрових ресурсів із переважання віртуальних користувачів. Хоча основний бібліотечний ресурс уже набув цифрового характеру, а можливий читач став віддаленим, одним із першочергових завдань на сучасному етапі є можливість бібліотеки залишитися суспільно затребуваною на нових просторах перетину нових типів носіїв і нових типів споживачів інформації [34].

Книгозбірні в нинішній перехідний період повинні враховувати два ключових чинники: становлення нового типу грамотності і формування нового типу споживача інформації.

Так, основним завданням Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на сучасному рівні є поєднання традиційних бібліотечних послуг з інноваційними з максимальним використанням новітніх інформаційних ресурсів. Саме тоді бібліотека зможе задовольнити інформаційні потреби користувачів та відповідати на запити «цифрового» покоління.

Сучасний читач бібліотеки – це людина медіасвіту, споживач таких інформаційних комунікацій, як Інтернет-ресурси. Медіа так інтегрувалися в повсякденний життєвий простір, що більшість людей їх просто не помічає, а тому не здатні критично оцінювати, піддавати сумнівові все, що читають або сприймають через аудіо візуальний канал.

Настав час для універсальних бібліотек, які можуть запропонувати різноманітний спектр інформаційних послуг і можливостей, задовольняючи при цьому різні потреби молодого покоління.

У період панування цифрових механізмів передачі інформації доцільно використовувати такі сучасні форми бібліотечного сервісу:

- 1) дистанційне обслуговування користувачів – у режимі віддаленого доступу;
- 2) обслуговування із використанням аналітичної продукції.

Оцифрування інформації дає можливість поповнювати бібліотечні фонди інформацією з усіх можливих джерел й репрезентувати її одночасно на різних матеріальних носіях. Процес інтеграції інформаційних джерел і потоків інформації перетворює книгозбірні на медіатеки – інтегратори всіх видів, типів, форм, каналів інформації. У країнах із розвинутою цифровою інфраструктурою до фондів бібліотек розпочали додавати ще й скановані національні сегменти Інтернету, телебачення, радіомовлення, кіно. Це дає можливість розширити спектр бібліотечних послуг та залучати все більшу кількість потенційних користувачів бібліотеки.

Шукачі інформації хочуть отримати від бібліотеки узагальнену, систематизовану, комплексну, достовірну та аналітичну продукцію. У багатьох країнах аналітичні підрозділи книгозбірень стали безпосередніми службами інформаційного забезпечення органів місцевої влади. Необхідність розвитку та вдосконалення аналітичних служб в бібліотеці, відповідно очевидна оскільки вони є надійною основою бібліотечного розвитку в умовах складних трансформацій.

У сучасних умовах бібліотека покликана шукати оригінальні підходи до транслявання новин та зацікавити аудиторію.

Соціологи та психологи, у науковий вжиток увели новий термін, який має назву «Покоління Зет». Цей термін використовується порівняно недавно – на позначення відносно молодих людей і підлітків, які народилися в період від початку дев'яностих до середини нульових. Вважається, що на їх соціальний і

філософський світогляд вплинула світова економічна криза, розвиток мобільних технологій, Веб 2.0. особливість молодого покоління полягає в тому, що новітні інформаційні технології є невід'ємним атрибутом їх життя. Уже зараз ця група становить близько чверті населення, а до 2020 року близько 40 % споживачів інформації буде припадати саме на неї.

Як показали останні дослідження, тривалість уваги в покоління Z становить 8 секунд (так звані «восьмисекундні фільтри»). Представники цього покоління вирости у світі безмежних можливостей та постійної браку часу. Саме тому вони легко адаптувалися до необхідності дуже швидко оцінювати і просіювати величезні обсяги інформації. У мобільних додатках і мережі Інтернет вони покладаються на секції і вкладки, де зібрано найбільш свіжий і популярний контент [18].

За таких умов метою бібліотеки є створення такого інформаційного контенту та надання доступу до інформаційних ресурсів в будь-який час і в будь-якому місці. Бібліотека має стати дієвим посередником між інформацією та користувачем, своєрідним фільтром в інформаційних потоках.

З огляду на це, в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді доцільно було б організувати для читачів школи, семінари, тренінги, консультації, інформації з питань опанування цифрової грамотності, техніки, технологій. Форми передачі інформації: вербальними (розповідь, лекція, бесіда, діалог, обговорення, аналіз, дискусія), наочними (перегляд аудіо- та відеоматеріалу, експозиційно-виставкова діяльність), репродуктивними, дослідницькими, евристичними, проблемними, ігровими (моделювання художньо-творчої діяльності творців медіатекстів, імпровізація).

Реалізуючи функцію координатора знань, Тернопільська обласна бібліотека для молоді може запропонувати такі види послуг.

1. Вільний доступ до Інтернету та друкованих джерел.
2. Консультування щодо роботи з бібліотечними каталогами та з пошуковими службами Інтернету.

3. Надання уточнювальних, адресних, тематичних, фактографічних довідок у реальному і у віртуальному режимах.

4. Можливість брати участь у роботі клубів, творчих об'єднань, виставках, лекторіях, майстер-класах та інших заходах, що проводять бібліотеки.

5. Можливість цікаво та корисно проводити дозвілля.

6. Затишні по-сучасному обладнані читальні зали та ресурсні центри.

Тернопільська обласна бібліотека для молоді є потужним інформаційним центром, який щорічно обслуговує понад 15 тис. користувачів. Так, бібліотека не тільки успішно виконує свою основну функції книгозбірні, а й оснащена сучасною інформаційною технікою: комп'ютерами, тифлотехнікою для незрячих та слабозорих, нетбуками, iPadами, аудіо- та електронними книгами, мультимедійними засобами надання інформації, wi-fi зоною. Крім цього користувачі бібліотеки можуть безкоштовно скористатися електронною колекцією e-Library USA, самостійно вивчити англійську мову за допомогою програми «Rossetta Stone», пройти курс програмування, освоїти навички комп'ютерної грамотності та скористатися іншими не менш цікавими послугами [17].

Одним із найважливіших факторів успішної діяльності бібліотек є наявність висококваліфікованих працівників, які хочуть та вміють правильно подати інформацію користувачеві. Сучасний бібліотекар повинен передусім володіти мистецтвом спілкування, бути готовим опанувати прогресивні бібліотечні технології, оперативно реагувати на вимоги часу, адже головною метою всіх нововведень, які впроваджуються в бібліотеці, є високоефективне, якісне та комфортне обслуговування користувачів. Успішною можна назвати ту установу, яка функціонує як єдиний організм, а цілісність здатний забезпечити лише згуртований колектив.

До сучасних бібліотекарів висуваються такі вимоги:

- висока професійна культура та технологічна грамотність;

- володіння навичками роботи в соціальних мережах і з ресурсами Інтернет;
- знання особливостей особистісного, психологічного та соціального становлення молоді людини;
- здатність із повагою та терпимістю ставитися до думки інших, толерантність до іншого типу світосприйняття;
- здатність вчасно реагувати на зміни в суспільстві й потреби молоді та відповідно змінювати форми, і методи діяльності установи;
- знайомство з молодіжними субкультурами;
- володіння культурою спілкування та співпраці.

Професійна підготовка кадрів, їх безперервна освіта повинна постійно перебувати в центрі уваги Тернопільської обласна бібліотека для молоді.

Таким чином, розвиток Тернопільської ОБМ в сучасних умовах інформаційного суспільства залежить від багатьох факторів та чинників, що впливають на бібліотечне обслуговування. Зокрема, слід виокремити наявність різноманітних носіїв інформації та сучасної комп'ютерної техніки, поєднання традиційних інформаційних ресурсів із цифровими технологіями, використання новітніх підходів для виховання медіаграмотного, інтелектуально розвинутого молодого покоління, орієнтація на потреби та запити користувачів, застосування ігровізації в бібліотечних процесах, наявність висококваліфікованого персоналу.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

За умов сьогодення бібліотеки постають основними центрами акумуляції знань, осередками культури та розвитку нації. Книгозбірні є тим простором, який сприяє соціалізації молоді, забезпечуючи змістовне дозвілля, цікаві зустрічі та нові знайомства. Крім переваг, варто виокремити проблеми, що існують в бібліотечній галузі: в Україні недостатнє державне фінансування книгозбірень, застаріла нормативно-правова база.

Окреслюючи перспективи розвитку бібліотечної галузі, варто відзначити впровадження нових сучасних форм роботи бібліотекарів на практиці, уміння

поєднати традиційні послуги з інноваційними, розширення спектру бібліотечних послуг та орієнтація на потреби користувачів.

Цифрова культура, розвиток інформаційних технологій ставить перед бібліотекою нові завдання – перехід на новий рівень обслуговування та розширення спектра сучасних бібліотечних послуг. Одним із найважливіших завдань, яке стоїть сьогодні перед бібліотекою, є максимальне задоволення інформаційних потреб читачів із використанням традиційних та інноваційних послуг.

В умовах інформатизації суспільства бібліотекам варто використовувати такі сучасні підходи для надання та поширення інформації при поданні інформації «поколінню Z», організацію тренінгів комп'ютерної та Інтернет грамотності, проведення консультацій із питань цифрової грамотності та медіаграмотності для формування критичного мислення у молодого покоління, використання під час обслуговування відвідувачів різноманітних носіїв інформації та сучасної комп'ютерної техніки, урахування запитів та інтересів молодого покоління.

Основними завданнями Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на сучасному етапі є створення комфортних умов для читачів, урахування потреб громадян різної вікової категорії та забезпечення неформального спілкування.

Веб-сайт бібліотеки є дієвим інструментом надання інформаційних послуг, її візитівкою в інформаційному просторі, виконує функцію якісного інформаційного обслуговування, забезпечує швидкість і зручність в отриманні інформації.

До основних ознак ефективного веб-сайту відносять: наявність навігації, оптимальну структуру, гарний дизайн, регулярність оновлення інформації та зручність використання.

Сучасні бібліотеки здійснюють активну соціокультурну діяльність, метою якої є сприяння соціалізації та інтеграції молодого покоління в книгозбірні. Працюючи у цьому напрямку, Тернопільська обласна бібліотека для молоді

неодноразово організовує зустрічі з відомими людьми, проводить тематичні вечори, літературні зібрання, перегляди фільмів, вуличні акції тощо.

Соціокультурна діяльність Тернопільської обласної бібліотеки для молоді передбачає:

- 1) організацію виставкової діяльності;
- 2) проведення зустрічей із митцями, письменниками, поетами, музикантами, акторами та іншими відомими та цікавими особистостями;
- 3) здійснення рекламної діяльності, яка сприяє підвищенню іміджу книгозбірні;
- 4) організацію семінарів і круглих столів, які забезпечують обмін знаннями між колегами та спілкування в дружньому колі;
- 5) проведення уроків роздумів, вікторин, квестів, знайомство з літературними новинками за допомогою ігрофікації.

Проектна діяльність є одним із найбільш актуальних напрямів діяльності бібліотеки, адже проекти дають можливість впровадження інноваційних сучасних послуг та сприяють підвищенню іміджу установи.

Тернопільська обласна бібліотека для молоді успішно реалізує та втілює нові цікаві проекти у співпраці з партнерами. На базі бібліотеки діють дев'ять цікавих і корисних проектів, кожний із яких відрізняється оригінальністю та спрямований на забезпечення різних видів потреб молодого покоління: навчання, освіти, самоосвіти, цікавому дозвіллі та ін: «Інтернет центр»; «Smart kid»; «Вікно в Америку»; «Для людей з вадами зору», «Goethe-Institut»; «Пункт доступу громадян до інформації органів державної влади»; «Е-урядування»; «Провесінь Тернопілля»; «QuesTer»; «Пункт європейської інформації».

Бібліотеки активно популяризують читання серед молоді, допомагають в організації просвітницьких заходів учителям, піклуються про змістовне та творче дозвілля своїх читачів

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Сьогодні бібліотека є одним з основних осередків культури, головною рушійною силою на шляху становлення високоморального, культурно-розвинутого та естетично збагаченого суспільства, потужними інформаційними та освітніми центрами, місцем проведення змістовного дозвілля та активного відпочинку.

Тернопільська обласна бібліотека для молоді є яскравим прикладом сучасної модернізованої книгозбірні, у якій працює кваліфікований персонал, надається широкий спектр інноваційних послуг, забезпечені комфортні умови для читачів, бібліотечна діяльність орієнтована на задоволення інформаційних потреб користувачів різної вікової категорії. Вона трансформувалась у сучасний центр інформації, відкрите громадське місце для навчання, розвитку та реалізації творчих здібностей.

Основними нормативно-правовими актами діяльності бібліотек на законодавчому рівні є закони України («Про культуру», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про електронні документи і електронний документообіг»), накази Міністерства культури та постанови Кабінету Міністрів України.

Потужним інформаційним джерелом є веб-сайт бібліотеки, який знайомить читачів з основними подіями та заходами, сприяє підвищенню іміджу установи, залучає потенційних відвідувачів. Зручний контент, простота навігації та структурованість інформаційних ресурсів забезпечує збільшення аудиторії користувачів бібліотеки та сприяє підвищенню читацького попиту.

Розвиток соціально-культурної діяльності бібліотек, її вплив на формування духовної свідомості молоді сприяють розширенню спектра бібліотечних послуг. Питання функціонування бібліотеки як соціально-культурного центру неодноразово ставало предметом обговорень, семінарів, конференцій регіонального і міжнародного рівнів.

На сучасному етапі розвитку суспільства бібліотека постає найважливішим соціально-культурним центром, інститутом, що забезпечує всебічний розвиток особистості.

На вимоги сьогодення бібліотека – інформаційний автоматизований центр, завданням якого є одночасно продовження збору, накопичення традиційних бібліотечних ресурсів, задоволення інформаційних потреб читачів у традиційні та нетрадиційні способи, освоєння та впровадження новітніх інформаційних ресурсів, які відповідають запитам «цифрового» покоління. За таких умов бібліотеки в перехідний період «вистоять» і впевнено увійдуть в інформаційне середовище.

Здійснюючи соціокультурну діяльність, Тернопільська обласна бібліотека для молоді активно проводить різноманітні заходи: семінари, тренінги, конференції, круглі столи, вуличні акції. Особливо цікавими для молоді є зустрічі з відомими людьми, митцями, художниками, письменниками, бізнесменами. Такі форми роботи дають змогу молодому поколінню отримати нові знання, духовно та інтелектуально збагатитися. Для змістовного проведення дозвілля бібліотекарі допомагають добирати цікаву літературу, пропонують взяти участь у тематичних заходах залежно від вподобань та запитів користувачів.

Одним із найважливіших напрямків роботи бібліотек є проектна та інноваційна діяльність. Книгозбірня постійно перебуває в пошуку креативних ідей, інноваційних послуг, які зможуть задовольнити потреби читачів. Проектна діяльність дає змогу покращити фінансування, сприяє злагодженості командної роботи, допомагає налагодити співпрацю з партнерами та владою, стимулює продуктивну працю та пошук нових форм роботи в установі.

Сучасні бібліотеки активно втілюють нові ідеї, розширюють сферу послуг та збільшують аудиторію користувачів. За останній період Тернопільська обласна бібліотека для молоді успішно реалізувала низку партнерських проектів із Посольством США в Україні, Німецьким культурним центром Гете-

інститут, Програмою «Бібліоміст», Українською бібліотечною асоціацією. Це посприяло виходові книгозбірні на новий – вищий рівень розвитку.

Пріоритетним напрямом розвитку бібліотек сьогодні є перетворення установ на медіатеки – інтегратори всіх видів інформації на різних інформаційних носіях, орієнтація не тільки на постійних користувачів, а й потенційних, упровадження сучасних інноваційних послуг із використанням Інтернет-технологій, формування критичного мислення в читачів шляхом проведення тематичних тренінгів, використання оригінальних ігрових підходів для надання інформації користувачам бібліотеки та ін.

Одним із найактуальніших питань на сьогодні залишається розвиток книгозбірні в умовах цифрового суспільства, зокрема, її перехід на новий рівень обслуговування, використання інформаційних технологій, підвищення професійного рівня персоналу та його орієнтації на потреби молодого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко Ж. Впровадження інновацій у процесі інформаційної діяльності // Інформаційна та бібліотечно-бібліографічна діяльність: теорія, історія, практика : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. : Рівне : РДГУ, 2016. С. 73-77.
2. Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. - Київ : [б. в.], 2016. - 323 с.
3. Бібліотеки для юнацтва, молоді [Текст] : [Формування мережі бібліотек для юнацтва] // Української бібліотечної енциклопедії. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ube.nplu.org/article/%D0%91%D1%96-%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B8%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D1%8E%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0,%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%96>
4. Білоус, В. С. Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів : методичні рекомендації [Текст] / В. С. Білоус. – Вінниця, 2014. – 80 с. – (Серія «Основи бібліотечно-бібліографічних знань»).
5. Вилегжаніна, Т. Методична діяльність бібліотек у віртуальному просторі [Текст] / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2017. – № 2. – С. 4-6.
6. «Віват, бібліотеко!» [Текст]:[історія бібліотек] // Шкільна бібліотека. – 2016. – № 8. – С. 14-15.
7. «Вікно в Америку» // Посольство США в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua.usembassy.gov/uk/education-culture-uk/window-america-centers-uk/>
8. Воскобойнікова-Гузєва О. Стратегічний менеджмент інформаційної діяльності: базові засади // Вісник Книжкової палати. - 2017. - № 11. - С. 15-19.

9. Вплив децентралізації влади на розвиток бібліотек України для юнацтва, молоді // Бібліотечний лайфхак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://youth.tobm.org.ua/2017/04/blog-post_24.html
10. Голиш, Г. Підготовка до друку наукових видань як один із пріоритетних напрямів діяльності наукової бібліотеки [Текст] / Голиш // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ, 2015. – С. 43-55
11. Голиш, Г. М. Покликані високим і вічним. Викладачі Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького – члени національних 55 творчих спілок [Текст] / Г. М. Голиш, Л. Г. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 172 с.
12. Головна сторінка [Електронний ресурс] // Веб-сайт Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – Режим доступу: <https://tobm.org.ua/>
13. Голоха, Л. Державне управління бібліотечною справою в Україні [Текст] : [історичні аспекти] / Л. Голоха. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01\(1\)/Goloha.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01(1)/Goloha.pdf)
14. Горбаченко, Т. Г. Монастирські і соборні бібліотеки як фактори збереження християнської писемної культури [Текст] / Т. Горбаченко // Вісн. Київського нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Сер. Філософія. Політологія. – 2002. – Вип. 38-41. – С. 96-99.
15. Грицишин, І. Молоді – сучасне інформаційне обслуговування [Текст] : [інформаційні ресурси б-ки] / І. Грицишин // Бібліосвіт : інформ. вісн. / редкол. : Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2015. – Вип. 4 (56). – С. 68–71.
16. Гришук, Л. Робота книгозбірні в контексті формування сучасного бібліотечного простору [Текст] : [робота Терноп. ОБМ по залученню молоді до читання] / Л. Гришук // Бібліосвіт : інформ. вісн. / редкол.: Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2015. – Вип. 4 (56). – С. 37–44.
17. Грогуль, О. Аналіз веб-сайтів обласних бібліотек [Електронний ресурс] / О. Грогуль // Вісн. Львівського ун-т ім. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол. – 2012. – Вип 7. – С. 174. Режим доступу : http://library.lnu.edu.-ua/bibl/images/Vudanna_WEB_pdf/1Visnuk_NB/2012_Vupysk_VII/172-181.pdf

18. Гук Л. Інноваційні проекти для "покоління Z" в Тернопільській бібліотеці для молоді // Krosnienska Biblioteka Publiczna : Nowe media, nowe technologie w pracy z mlodym uzytkownikiem biblioteki : Materialy z konferencji - Krosno, 17 listopada 2017 / materialy zebrala M. Machowicz. - Krosno : [s. n.], 2017. - С. 72-75.

19. Гук, Л. Вік зрілості молодіжної бібліотеки [Текст] : [до 35-річчя діяльності] / Л. Гук // Вільне життя. – 2015. – 25 вересня. – С. 2.

20. Гук, Л. Основні завдання та напрями діяльності бібліотеки на 2017 р. [Текст] / Л. Гук // План роботи Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – 2017. – С. 1-39.

21. Гук, Л. С. Навчальні послуги бібліотеки розвиткові громади: з досвіду роботи Тернопільської обласної бібліотеки для молоді [Текст] / Л. С. Гук // Національно-патріотичне виховання молоді як стратегічний напрям діяльності бібліотеки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 11-13 жовт. 2016 року, м. Полтава / М-во культури України, Держ. б-ка України для юнацтва, Полтав. обл. б-ка для юнацтва ім. О. Гончара ; уклад. Т. Сопова, С. Сичова. – Полтава ; Київ : [б. в.], 2016. – С. 94–97.

22. Гумовська О. Інноваційний підхід до форм і методів роботи бібліотеки вищого навчального закладу // Бібліотечний форум : історія, теорія і практика. - 2016. - № 2. - С. 37-38.

23. «Давайте розповімо про себе : рекламна діяльність публічної бібліотеки»: метод.-практ. реком. / упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М.Островського. – Хмельницький, 2012. – 40с.

24. Діловодство кадрової служби [Текст] // Право. ua. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo-ukraine.org.ua>

25. Жалко Т. Й. Електронні журнали як об'єкт сучасних бібліотечних інновацій / Т. Й. Жалко, Н. В. Лящук // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2018. - № 2. - С. 52-58.

26. Забуті «аптеки для душі»! [Текст]:[історія книжкових магазинів] // День. – 2010. – № 139.
27. Інноваційні підходи до бібліотечного обслуговування користувачів електронними книгами / Ржеуський А. В. [та ін.] // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2018. - № 1. - С. 35-42.
28. Інформаційна безпека та суверенітет в сучасній інформаційній політиці // Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія / В.М.Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. - Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2015. - С. 276-283.
29. Інформаційна політика України : європ. контекст / голов. ред. С. В. Головка. - Київ : Либідь, 2007. - 358 с.
30. Ісаєнко О. О. Інноваційні бібліотечні технології // Шкільна бібліотека. - 2013. - № 9-10. - С. 90-91.
31. Каракоз, О. Бібліотечна цензура в Україні в двадцяті роки ХХ століття [Текст] / О. Каракоз // Вісн. Книжкової палати. – 2004. – № 11. – С. 29-33.
32. Карлова В. Державна політика у сфері культури [Текст]: [Сутність та особливості реалізації в сучасних умовах] / В. В. Карлова // Українська академія. – Київ, 2003. – 20 с.
33. Конституція України [Текст] : закон від 28.06.1996р. // Відомості Верховної Ради. – 1996 р. – № 30. – С. 141.
34. Копитко, Т. Сучасні напрями оптимізації використання електронно-інформаційних ресурсів [Текст] / Т. Копитко // Вісн. Книжкової палати. – 2015. – № 4. – С. 21-24.
35. Корнійчук, А. Навчатимуться навіть улітку [Текст] : [у Тернопільській обласній бібліотеці для молоді відбулося тестування для кандидатів в учасники благодійної літньої шк. англ. мови] / А. Корнійчук // Вільне життя. – 2016. – 15 квітня. – С. 3.

36. Коропецька, У. Про культуру – найголовніше з усіх видань [Текст] : [у покажч. «Культура Тернопільщини: 2011 рік» є відомості про б-ку] / У. Коропецька // Свобода. – 2012. – 19 жовт. – С. 8.
37. «Краєзнавство Черкащини». Випуск 1 – 10 : анот. бібліогр. покажч. / уклад.: А. П. Іржавська, О. З. Силка ; наук. ред. Г. М. Голиш. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 96 с. – (Серія Історична ; вип. 5).
38. Крива, О. За успіхом – до бібліотеки! [Текст] : [соціокультурна діяльність б-к] / О. Крива // Бібліосвіт : інформ. вісн. / редкол.: Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2015. – Вип. 4 (56). – С. 68–71.
39. Крицак, І. Книги змінюють свій формат [Текст] : [у б-ці з'явилися цифрові кн.] / І. Крицак // 20 хвилин. – 2006. – 23 листоп. – С. 4.
40. Куликова, О. Нормативно-правове база діяльності бібліотек [Текст] : [Законодавчі та нормативні документи] / О. Куликова // Шкільна бібліотека. — Х.: 2013. – С. 4-17.
41. В. А. Ліпкан. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник./ Ліпкан В.А., Максименко, — К.: КНТ, 2006. — 280 с.
42. Лемешко, Н. В. Книжка – духовна скарбниця людства [Текст] / Н. Лемешко // Шкільна бібліотека. – 2008. – № 1. – С. 64-69.
43. Макарова М. Міжкультурні комунікації в контексті євроінтеграційних процесів ХХІ століття // Вісник Книжкової палати. - 2017. - № 8. - С. 24-28.
44. Малімон, В. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства [Текст] : [Механізми державного управління] / В. І. Малімон. – К., 2010. – 216 с.
45. Медведєва В. Інноваційні технології – майбутнє бібліотеки // Вісник книжкової палати. - 2015. - № 8. - С. 28-32.
46. Назаровець С. Бібліотека 4.0: технології та сервіси майбутнього./ Назаровець С, Кулик Є.//Бібліотечний вісник. – 2017. - №5. – С. 3-14

47. Онищенко, О. Бібліотека і «цифрове покоління» [Текст] : [нова ситуація – нові форми] / О. Онищенко // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 5. – С. 3-6.
48. Петрухно Ю. Розвиток інноваційного суспільства в Україні та основні завдання бібліотек в його становленні // Бібліотечний форум : історія, теорія і практика. - 2018. - № 1. - С. 5-6.
49. Порядок визначення вартості та надання платних послуг закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності [Текст] : наказ від 01.12. 2015 р. // Наказ міністерства культури України. – 2015. – № 1590 / 28035.
50. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку формування базової мережі закладів культури» [Текст] // Бібліотечна планета. – 2012. – № 4. – С. 38.
51. Постельжук, О. Новітні види інформаційно-аналітичної продукції обласних універсальних наукових бібліотек України [Текст] / О. Постельжук // Бібліотечний вісник. – 2013. – № 1. – С. 3-8.
52. Почепцов Г.Г. Інформаційна політика: Навч. посіб. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів. — 2-ге вид., стер. / Почепцов Г.Г., Чукут С.А. — К., 2008. — 663 с., тв. пал., (ст. 8 пр.).
53. Правила користування бібліотекою «Тернопільська обласна бібліотека для молоді» [Текст] : наказ від 31.12.2015 р. // Наказ Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – 2015 р. – № 28.
54. Про бібліотеку і бібліотечну справу [Текст] : закон від 27.01.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995 р. – №7. – С. 45.
55. Про відпустки [Текст] : закон від 15.11.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997 р. – № 2.
56. Про доступ до публічної інформації [Текст] : закон від 13.01.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011р. – № 32. – С. 314.

57. Про електронні документи та електронний документообіг [Текст] : закон від 22.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003р. – № 36. – С. 275.
58. Про інформацію [Текст] : закон від 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – С. 650.
59. Про культуру [Текст] : закон від 14.12.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011р. – № 24. – С. 168.
60. Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні [Текст] : постанова від 30.05.1997 р. // Постанова Кабінету Міністрів України. – 1997 р. – № 510.
61. Про надання платних послуг Тернопільською обласною бібліотекою для молоді [Текст] : наказ від 05.03.2013 р. // Наказ Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – 2013 р. – № 7.
62. Про національну програму інформатизації [Текст] : закон від 04.02.1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998р. – № 27-28. – С. 181.
63. Про проведення повної річної інвентаризації основних засобів і товарно-матеріальних цінностей, розрахунків з дебіторами і кредиторами в бібліотеці [Текст] : наказ від 31.10.2016 р. // Наказ Тернопільської обласної бібліотеки для молоді. – 2016 р. – № 23.
64. Про програму комп'ютеризації публічних бібліотек області [Текст] : рішення від 11.06.2008 р. // Рішення Тернопільської обласної ради. – 2008. – № 322.
65. Про проект програми поповнення бібліотечних фондів [Текст] : розпорядження від 11.10.2010 // Розпорядження голови обласної державної адміністрації. – 2010. – № 811.
66. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Текст] : закон від 05.02.1993р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16. – С. 167.

67. Прокопенко, Л. Законодавче регулювання у сфері діяльності бібліотек [Текст] : [Нормативно-правові аспекти] / Л. Прокопенко // Науковий вісник. – 2015. – Вип. 32. – С. 67-71.

68. Прокошева, Т. Державна політика в галузі бібліотечної справи в Україні [Текст] / Т. Прокошева // Бібліотека українських авторефератів. – К.: 2009-2017. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=libraries&id=584

69. Прядко, О. Бібліотека – центр соціальної інтеграції молоді [Текст] / О. Прядко // Бібліотеки для юнацтва. – 2005. – № 27. – С. 34-35.

70. Публічні бібліотеки України як місце доступу громадян до інформаційних технологій та інтернету [Текст] : матер. дослідж. / УБА; В. Пашкова, І. Шевченко, Я. Хіміч. – К.: Міленіум, 2008. – 122 с.

71. Рабаданова, Л. Діяльність бібліотек для юнацтва та молоді по реалізації цілей сталого розвитку в Україні [Текст] / Л. Рабаданова // Бібліотечний форум. – 2017. – № 2. – С. 31-32.

72. Ростовцев, С. Основні показники моніторингу функціонування веб-сайтів бібліотек [Текст] / С. Ростовцев // Бібліотеки і суспільство : рух у часі та просторі. – Харків, 2015. – С. 34-37.

73. Салата, Г. Аспектуалізація діяльності публічних бібліотек України у проблемному полі державної інформаційної політики [Текст] / Г. Салата // Історичні науки. – 2014. – Вип. 120. – С. 255-260.

74. Скібчик, Г. Актуальні напрями державної політики в бібліотечній справі [Текст] / Г. Скібчик // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 3 (34). – С. 1-5.

75. Слободянюк, Т. Бібліотечним «мостом» – в Інтернет [Текст] / Т. Слободянюк // Поділ. вісті. – 2010. – № 76 77 (27 трав.)

76. Сопілко І. Модерні тенденції правового регулювання державної інформаційної політики в Україні // Підприємництво, господарство і право. - 2014. - № 3. - С. 58-62.

77. Співпраця між бібліотеками // Бібліотечний лайфхак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://youth.tobm.org.ua/2017/04/blog-post_10.html
78. Стороженко, О. Нормативно-правова основа функціонування сфери культури [Текст] / О. Стороженко // Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку. – 2011. – № 4. – С. 1-6.
79. Таньчук, Т. Формула успіху обласної бібліотеки для юнацтва [Текст]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/konfer/tanchuk.htm
80. Терлецька, Н. Особливості діяльності Тернопільської обласної бібліотеки для молоді на сучасному етапі [Текст] / Н. Терлецька // Інформаційна та бібліотечно-бібліографічна діяльність: теорія, історія, практика : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне : РДГУ, 2016. – С. 41–44.
81. Тернопільська обласна бібліотека для молоді [Текст] // Культура Тернопільщини: 2007 рік : (сторінками центр. та обл. періодичних вид.) : анот. бібліогр. покажч. / Терноп. обл. універс. наук. б-ка, від. інформації. – Тернопіль, 2008. – С. 20–21.
82. Тернопільщина одна з перших в Україні розпочинає реформу бібліотек [Текст] : [в Тернопільській обласній бібліотеці для молоді 22 листоп. відбулася сесія по формуванню стратегії модернізації бібл. системи Терноп. обл.] // Номер один. – 2016. – 30 лист. – С. 2.
83. Українське бібліотекознавство (1991–2008) [Текст] : [наук.-допом. бібліогр. покажч.] / М-во культури і туризму України, Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України»; М. С. Слободяник, О. А. Політова. – К.: 2010. – 178 с.
84. Читач 3.0. Формування медіаграмотності та медіакомпетентності молоді особистості [Текст] : інформаційно-методичні матеріали / Упр. культури Терноп. облдержадмін. ; Терноп. обл. б-ка для молоді; уклад. М. Ричкун. – Тернопіль : [б.в.], 2017. – 43с.

85. Шевчук, А. Регіональні освітні системи : теорія, методологія, практика інноваційного розвитку [Текст] / А. Шевчук // Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2014. – С. 300-301.

86. Шкіцька, І.Ю. Управлінське документознавство: навч. посібник для студ. вищих навчальних закладів спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» / Шкіцька Ірина Юріївна. – Тернопіль: ТОВ «Новий колір», 2009. –251 с.

87. Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України [Текст] : розпорядження від 17.06.2016 р. // Розпорядження голови обласної державної адміністрації. – 2016 р. – № 381. – С. 2-4.

88. Якуб, Г. Проектний менеджмент та ініціативна діяльність бібліотек як основа інноваційних змін [Текст] : [проектна діяльність Тернопільської обласної бібліотеки для молоді] / Г. Якуб // Бібліосвіт [Текст] : інформ. вісн. Вип. 2 (58) / Держ. б-ка України для юнацтва ; редкол.: Г. Саприкін, Т. Сопова, Т. Якушко. – Київ : [б. в.], 2016. – С. 20–26.